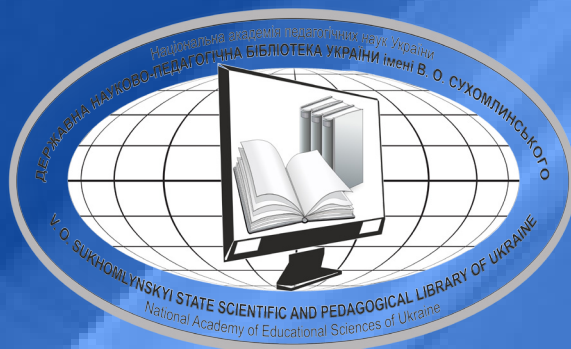

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

До 100-річчя від дня народження
В. О. Сухомлинського

*Аналітичний вісник
у сфері освіти й науки*

**Випуск VIII
2018**

Довідковий бюлетень

АНАЛІТИЧНИЙ ВІСНИК У СФЕРІ ОСВІТИ Й НАУКИ

Довідковий бюлетень

Випуск VIII, 2018 р.

*Рекомендовано вченою радою
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
(протокол № 10 від 29.10.2018 р.)*

Засновник

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Заснований у 2015 р.
Видається двічі на рік

Головний редактор

Л. Д. Березівська,
д-р пед. наук, проф., чл.-кор. НАПН України,
директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Редакційна колегія:

О. В. Воскобойнікова-Гузєва, д-р наук із соц.
комунікацій, ст. наук. співробітник, завідувач
кафедри бібліотекознавства та інформології
Інституту журналістики Київського університету
імені Бориса Грінченка,

С. М. Кравченко, канд. іст. наук, заступник
директора з наукової роботи ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського (*заступник головного
редактора*),

С. В. Лапаєнко, канд. пед. наук, ст. наук.
співробітник, вчений секретар ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського,

А. В. Селецький, канд. іст. наук, ст. наук.
співробітник, завідувач відділу наукової
реферативної та аналітичної інформації у сфері
освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського
(*відповідальний за випуск*),

Л. І. Самчук, завідувач відділу наукової
інформаційно-бібліографічної діяльності ДНПБ
України ім. В. О. Сухомлинського

Випуск восьмий довідкового бюлетеня
«Аналітичний вісник у сфері освіти й науки»
приурочений до 100-річного ювілею від дня
народження Василя Олександровича
Сухомлинського – видатного українського
педагога, письменника, дослідника, гуманістичні
ідеї якого й нині не втрачають наукової та
прикладної актуальності, слугуючи підґрунтям для
подальшого розвитку вітчизняної педагогіки і
психології

ЗМІСТ

НАЦІОНАЛЬНА ОСВІТА: ІННОВАЦІЙНА ШКОЛА

Горак В. В.

Освітня реформа України: сучасний стан та
перспективи впровадження (*аналітичний
огляд*).....2

Самчук Л. І., Мойсеюк Ю. М.

Стейкхолдери освіти (*рекомендаційний
бібліографічний список*)..... 15

ПЕДАГОГІКА

Вербова В. В.

Патріотичне виховання студентської молоді
(*рекомендаційний бібліографічний
список*).....29

ПСИХОЛОГІЯ

Агалець І. О.

Психолого-педагогічне середовище розвитку
інтелектуального потенціалу обдарованої молоді
(*реферативний огляд*).....41

Адреса редакції:

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,
вул. М. Берлінського, 9, Київ, 04060, Україна
тел. (044)467-22-14, тел./факс (044)239-11-03.
E-mail: dnpb@i.ua; <http://dnpb.gov.ua/ua/>

©Державна науково-педагогічна бібліотека
України імені В. О. Сухомлинського, 2018

ОСВІТНЯ РЕФОРМА УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ

(аналітичний огляд)

Упорядник:

Горак В. В., канд. іст. наук,
старший науковий співробітник відділу
наукової реферативної та аналітичної
інформації у сфері освіти ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського

Глобалізація світового простору, євроінтеграція та інші трансформаційні зміни, що активно відбуваються впродовж останніх років у світі, у тому числі й Україні, сприяють модернізації соціальної сфери. Як результат, виникає потреба в осмисленні змін в освітній галузі. Нещодавнє оновлення нормативно-правової бази, зокрема, новий Закон «Про освіту» (2017), проект Закону «Про загальну середню освіту», концепція «Нова українська школа» та ін., інформують нас про активний період реформування освіти. Такі зміни в галузі потребують тривалої підготовки та супроводжуються низкою проблем. Освітня політика нашої держави здебільшого вже не відповідає вимогам часу. Тож, метою сьогоденного реформування є підвищення рівня її доступності, якості та конкурентоспроможності. Освіта є надзвичайно важливою сферою, від якої залежить розвиток суспільства та майбутніх поколінь. Її реформування є однією із найголовніших завдань держави, оскільки зміни цієї галузі тією чи іншою мірою стосуються значної частини населення. У таких умовах аналіз сучасного стану та перспектив української освіти є особливо актуальним.

Напрями освітньої реформи відображаються переважно в нормативно-правових документах та законодавчих актах. Проте є також чимало публікацій українських учених, що присвячені проблемам її імплементації. Серед науковців важливо виділити публікації: В. Кременя, О. Топузова, С. Кучеренко, М. Карпенка, Т. Черненко, А. Іщенко, О. Литвиненка та ін.

На порталі Кабінету міністрів України зазначено, що українська освіта не відповідає потребам економіки, світовим тенденціям та сучасним запитам з боку особистості та суспільства, тому реформа галузі передбачає системні зміни [13]. Оновлення освітньої сфери відбуватиметься за чотирма напрямками: реформа середньої освіти, професійної (професійно-технічної), вищої освіти та створення нової системи управління й фінансування науки. У реформування передбачається впровадити нові стандарти освіти, удосконалити матеріально-технічну базу навчальних та наукових закладів, запровадити прозору систему фінансування

галузі освіти та науки; підвищити престиж науково-педагогічної праці тощо. Зміни, які передбачено реформою:

- У середній освіті – запровадження «Нової української школи», яка передбачатиме: новий зміст освіти, спрямований на формування компетенцій XXI століття; новий шкільний учитель, який володіє сучасними методиками викладання і здатен реалізовувати педагогіку партнерства; сучасна система управління та адміністрування; нова система контролю якості освіти.

- У професійній освіті – створення та збільшення кількості закладів нового типу – регіональних центрів професійної підготовки; осучаснення змісту професійно-технічної освіти; багатоканальне фінансування (з місцевих бюджетів, державного та за допомогою залучення інвестиції роботодавців) тощо.

- У вищій освіті – створення системи забезпечення та постійного поліпшення якості вищої освіти, що відповідає рекомендаціям і стандартам європейського простору вищої освіти; забезпечення академічної доброчесності; підвищення рівня підготовки фахівців.

- У науковій сфері – запровадження та вдосконалення існуючої системи управління та фінансування науки: Національної ради з питань розвитку науки і технологій, Національного фонду досліджень, формування органів його управління та забезпечення процесу утворення державних ключових лабораторій і отримання статусу дослідницького університету національними закладами вищої освіти [20].

З метою сприяння реформування освіти у 2017 р. Міністерство освіти і науки України (МОН) затвердило єдину Комунікаційну стратегію [13]. Суть її корелюється з основними пріоритетними напрямками діяльності відомства, визначеними до 2020 р.:

- реформа середньої освіти «Нова українська школа»,
- модернізація професійно-технічної освіти,
- забезпечення якості вищої освіти,
- створення нової системи управління та фінансування науки [13].

Першим кроком запровадження стратегії стало оприлюднення на сайті МОН «Календаря реформи освіти і науки». Заходи, необхідні для реалізації реформи, поділено на групи, відповідно до рівнів освіти: 1) дошкільна та середня освіта; 2) професійна (професійно-технічна освіта); 3) вища освіта; 4) нова система управління та фінансування науки.

1. У дошкільній та середній освіті заплановано заходи на 2017–2018 рр. значну частину яких уже реалізовано. Наприклад, прийняття нового Закону України «Про освіту»; впровадження нового Державного стандарту початкової освіти у 100 пілотних школах України; розроблення плану дій із запровадження Нової української школи (НУШ), затверджено Державний стандарт початкової освіти, підготовлено і винесено на громадське обговорення проект Закону «Про повну загальну середню освіту», здійснюється подальше оновлення навчальних планів і програм тощо. Серед заходів, передбачених реформою на 2019–2022 рр.: розроблення і затвердження нового Державного стандарту базової середньої

освіти; формування мережі опорних шкіл базового рівня; формування нової системи підвищення кваліфікації вчителів і керівників закладів освіти; формування національної Е-платформи електронних курсів та підручників; створення професійних стандартів педагогічної діяльності у початковій і середній школах та мережі установ незалежної сертифікації вчителів тощо. У 2023–2029 рр. – розроблення і затвердження нового Державного стандарту профільної середньої освіти на компетентнісній основі; формування мережі закладів профільної освіти (ліцеїв професійного та академічного спрямування); створення системи незалежного оцінювання професійних кваліфікацій випускників ліцеїв професійного спрямування та ін.

2. У професійній (професійно-технічній освіті) на 2017–2020 рр. передбачені такі заходи з реалізації реформи: прийняття нового Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту»; модернізація мережі закладів професійної освіти; створення сучасних навчально-практичних центрів за галузевим спрямуванням; розроблення та впровадження щороку 15 нових державних стандартів із конкретних професій на основі компетентнісного підходу на базі професійних стандартів та ін.

3. У вищій освіті на 2017–2020 рр. у плані заходів передбачено: розроблення та затвердження стандартів вищої освіти освітніх та наукових рівнів: бакалавра (125 стандартів); магістра (127); доктора філософії (117 стандартів); створення Національного репозитарію академічних текстів; підвищення рейтингових показників якості менеджмент-освіти за результатами Глобального індексу конкурентоспроможності Світового економічного форуму тощо.

4. *Нова система управління та фінансування науки:* у 2017 р. – створено Національну раду з питань розвитку науки і технологій, а в 2018 р. триває робота над створенням Національного фонду досліджень. Крім того, на 2018–2020 рр. заплановано створення мережі державних ключових лабораторій за визначеними науковими напрямками та надання на конкурсних засадах кращим національним закладам вищої освіти статусу дослідницьких університетів; здійснення державної атестації не менш ніж 80% наукових установ (якщо для них воно визначено, як обов'язкове). Передбачено також посилення участі України в міжнародних науково-технічних програмах та організаціях: «Горизонт 2020», Євратом, EUREKA, Європейська організація ядерних досліджень (ЦЕРН тощо [5]).

Основною зміною в Законі України «Про освіту» є повернення до 12-річного навчання. Середню освіту поділено на три складові: початкова (тривалістю 4 роки) базова середня (5 років) і профільна середня освіта (3 роки). У професійній (професійно-технічній освіті) виокремлюються також три рівні - початковий, базовий, вищий. У професійних закладах освіти учні зможуть здобути середню освіту і водночас першу професію. У структурі освіти додалися також такі складники, як спеціалізована та фахова передвища освіта (коледжі і технікуми I-II рівнів акредитації). Для вчителів запроваджується система добровільної зовнішньої незалежної сертифікації на основі результатів якої педагоги зможуть отримати 20 % надбавки до зарплатні. Серед інших основних новацій закону – запровадження інклюзивного навчання (збільшення доступу до

освіти осіб з особливими потребами та індивідуальними особливостями). Законодавчий акт містить низку норм, що мають забезпечити здобувачам ериторіальну, фінансову й фізичну доступність освіти. Закон зобов'язує всіх учасників освітнього процесу дотримуватися академічної доброчесності. Ключовим є також введення поняття компетентнісного підходу, створення ширших можливостей для вивчення іноземних мов тощо. Новий закон передбачає ефективні зміни в системі управління освітою, забезпечує інформаційну прозорість, а також значно збільшує академічну, організаційну, фінансову і кадрову автономію всіх закладів освіти [1; 10; 18].

Ще одним позитивним фактом сучасного реформування освітньої галузі, що теж передбачено у новому законі, є збільшення фінансування на освіту. Статистичний аналіз щодо кількості закладів освіти в Україні (2010–2017 рр.), обсяги й динаміка видатків на освіту (з 2000 р.) свідчать, що кількість закладів освіти зменшилася, натомість видатки на галузь з 2015 р. помітно зросли [9]. У Законі «Про освіту» передбачено збільшення виділення частки ВВП на освіту, яка 2018 р. становила 6,7%.

Основні позитивні зміни та потенціал нового закону «Про освіту» проаналізовано багатьма дослідниками, тому варто акцентувати увагу на таких проблемних питаннях, як фінансування освіти, тривале оновлення нормативно-правової бази, дискусії щодо питання мови освіти тощо.

Окремі експерти називають недоліком суттєве підвищення доступності освіти, оскільки це може призвести до значного наповнення ринку праці некваліфікованими працівниками. Проблемою також є те, що успіх імплементації Закону «Про освіту» залежить від великої кількості похідних законодавчих актів та відомчих норм, які мають бути розроблені та впровадженні в безпосередньому зв'язку з основним законом. Це може призвести до затримки впровадження необхідних змін або надання неправомірних можливостей здійснювати процес реформування «в ручному режимі», без належного обґрунтування та фахового і громадського обговорення [4, с. 5]. Серед інших проблемних питань, які потребують доопрацювання та внесення змін в існуючі положення: затвердження механізму фінансування освітніх закладів і матеріального забезпечення навчальних закладів та прозорі умови надання безкоштовних і платних освітніх послуг закладами освіти [4].

На сторінках аналітичних і популярних Інтернет-видань активно відбувалося дискусійне обговорення положень «мовної статті» закону. В. Марковський та В. Шевченко порушили питання існуючих суперечностей між Законом України «Про засади державної мовної політики» (стаття 20 «Мова освіти») та Законом України «Про освіту» (стаття 7 «Мова освіти»). Автори зазначають, що правові приписи Закону «Про освіту» не суперечать Конституції України і не порушують взятих на себе Україною міжнародних зобов'язань щодо права меншин на освіту рідною мовою. Учені, зокрема, наголошують, що поняття «навчання рідною мовою» і «вивчення рідної мови», які використані у Конституції України, практично закріплюють двомовність у школах, де навчаються громадяни України – представники національних меншин. Саме тому

стаття 7 Закону «Про освіту» не суперечить Конституції. У законодавчому акті національним меншинам гарантується право навчатися своєю рідною мовою, але не лише нею, а й українською, яка визнана державною. Тобто поряд з вивченням предметів мовою своєї нацменшини, учні повинні оволодіти достатнім рівнем освоєння й української мови. Закон «Про засади державної мовної політики» (2012) дав можливість країнам Угорщини, Румунії та ін. апелювати до порушення мовних прав нацменшин, оскільки в ньому визначено норми, які значно розширили повноваження регіональних мов, але містили суперечливі положення, щодо статусу української мови. Конституційний суд України 28 лютого 2018 р. визнав закон «Про засади державної мовної політики» (2012) неконституційним і таким, що втратив чинність [12].

В. Лученко також проаналізував причини невдоволення країн-сусідів мовною статтею Закону України «Про освіту» (2017). Автор наводить статистичні дані, зазначає, що освіта для національних меншин надається в 735 початкових і середніх школах країни. Близько 400 000 школярів, що належать до національних меншин, використовують свою рідну мову для здобуття загальної середньої освіти [11]. Такий стан справ спричинив те, що, наприклад, 55% школярів з румунської національної меншини та 62% з угорської не змогли подолати поріг склав/не склав на зовнішньому незалежному оцінюванні з української мови у 2017 р. З огляду на це, як зазначає міністр освіти України, сформовано головний принцип освітньої політики нашої держави – рівний доступ до якісної освіти, незалежно від етнічного походження [11, с. 197; 24, с. 201]. Незважаючи на невдоволення країн-сусідів мовною статтею, у першу чергу Угорщини, та поданий на розгляд закон щодо дотримання прав нацменшин до Венеціанської комісії, висновки комісії є позитивними, хоч і з певними рекомендаціями (зокрема, продовжити перехідний період, протягом якого будуть упроваджуватися нові підходи до мовної освіти). МОН у свою чергу висловило готовність урахувати Венеціанські положення. Більшість країн Європейського союзу також підтримали освітню реформу України, у тому числі й вимоги щодо навчання державною мовою. Нині українська сторона досягнула певного компромісу з угорською щодо суперечливих мовних питань, з урахуванням умови, що впровадження вимог статті 7 не стосуватиметься приватних шкіл.

На думку інших авторів, реакція окремих держав на новий Закон України «Про освіту» зумовлена не його дискримінаційним характером, а насамперед їх політикою стосовно своїх співвітчизників за кордоном [24]. Імплементация Закону України «Про освіту», зокрема частини, що стосується мови освіти, є важливим і необхідним кроком, який спрямований на забезпечення прав національних меншин, недопущення дискримінаційних процесів за мовною ознакою [24].

Ураховуючи висновки Венеціанської комісії, щодо статті про мову, та зміни в законодавчій базі, МОН оприлюднило «Дорожню карту імплементации статті 7 «Мова освіти» Закону України «Про освіту»[2]. У преамбулі документа зазначено, що стаття 7 «Мова освіти» спрямована на забезпечення належного оволодіння державною мовою усіма здобувачами освіти. Це дасть змогу вирівняти можливості громадян України незалежно від їхньої національної приналежності у

реалізації їхніх конституційних прав в Україні як в доступі до здобуття вищої освіти на конкурсних засадах, так і в доступі до ринку праці. У преамбулі також йдеться про те, що положення статті 7 були розглянуті Венеціанською комісією, яка у своєму висновку зазначила, що «сприяння посиленню державної мови та її обов'язковість для усіх громадян є законною і навіть похвальною метою держави». У висновку зауважено, що державна мова – чинник єдності та взаєморозуміння в суспільстві [2].

Варто детальніше перерахувати основні рекомендації Венеціанської комісії:

- продовжувати забезпечувати достатню частку освіти мовами меншин у початковій та середній школі на додаток до вивчення державної мови;
- поліпшити якість викладання державної мови;
- внести зміни до перехідних положень Закону України «Про освіту», забезпечивши більш тривалий перехідний період для поступового здійснення реформи;
- звільнити приватні школи від нових мовних вимог відповідно до статті 13 Рамкової конвенції;
- розпочати в межах виконання Закону «Про освіту» новий діалог із представниками національних меншин та усіх зацікавлених сторін щодо мовного питання в освіті;
- забезпечити, щоб виконання закону не загрожувало збереженню культурної спадщини меншин та безперервності вивчення мов меншин у традиційних школах [2, с. 2].

Ураховуючи рекомендації, у Дорожній карті імплементації статті 7, серед основних кроків впровадження мовної статті зазначено такі: 1) формування законодавчої бази: доопрацювання законопроекту за результатами громадського обговорення; внесення змін до перехідних і кінцевих положень Закону України «Про освіту» про збільшення перехідного періоду впровадження статті 7 «Мова освіти» з 2020 до 2023 р. для осіб, які належать до корінних народів, національних меншин України і розпочали здобуття загальної середньої освіти до 1 вересня 2018 р.; 2) розроблення і затвердження нових державних стандартів освіти; 3) створення умов для якісного вивчення української мови в закладах загальної середньої освіти з навчанням мовами національних меншин (видання і доставка словників термінології, навчальних і методичних посібників, оснащення кабінетів української мови тощо); 4) створення додаткових умов для якісного вивчення української мови учнями, які навчаються в закладах загальної середньої освіти з навчанням мовами національних меншин (запровадження дистанційних курсів з української мови, організація та проведення літніх мовних таборів); 4) підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти з навчанням мовами національних меншин 5) проведення консультацій з громадськістю; 6) співробітництво з міжнародними організаціями [2, с. 3–5].

Реформа середньої освіти в Україні пов'язана, у першу чергу, зі стартом проекту «Нова українська школа». У проекті реформи на 2017–2018 навчальні роки взяли участь 100 шкіл України (перші два класи), з наступного навчального року планується залучити першокласників усіх закладів середньої освіти [19].

Формула Нової української школи складається з дев'яти ключових компонентів: 1) новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві; 2) педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками; 3) умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно; 4) орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм; 5) наскрізний процес виховання, який формує цінності; 6) нова структура школи, яка дає змогу добре засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя; 7) децентралізація та ефективне управління, що надасть школі реальну автономію; 8) справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти; 9) сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні навчального закладу [15, с. 7].

У грудні 2017 р. робочою групою МОН з розробки Концепції Національної освітньої електронної платформи затверджено «Концепцію забезпечення здобувачів середньої освіти е-підручниками та іншими електронними освітніми ресурсами». Тут потрібно нагадати, що створення такої платформи передбачено в планах заходів реформи освіти і науки. Крім того, за Законом «Про освіту» (2017) передбачено безкоштовне розповсюдження електронних підручників, саме тому створення такої системи є нагальною необхідністю. Електронна платформа містить методичні рекомендації з конструювання навчальних програм предметів та курсів; навчальні ресурси згідно з конкретними очікуваними результатами за освітніми галузями; засоби оцінювання [15].

У липні 2018 р. Верховна Рада України ухвалила законопроект, яким ратифікувала угоду між Україною й Фінляндією про реалізацію проекту «Фінська підтримка реформи української школи». Передбачені угодою 6 млн. євро допомоги розраховано на 4 роки для втілення пріоритетних завдань Нової української школи, серед яких: підвищення кваліфікації вчителів, розроблення нових підручників та онлайн-платформи для учнів.

За словами Президента академії педагогічних наук (НАПН) України В. Кременя, проект Нова українська школа є перспективним напрямом реформування української освіти. Учений аналізує тенденції сучасного розвитку, що обумовлюють зміни в освіті:

1. Перехід до інноваційного суспільства. Виникає потреба по-новому сформулювати мету і функції навчального процесу. Освіта має реалізувати дві мети: 1) виробити у дитини вміння, навички й розуміння необхідності навчатися протягом життя задля власної успішності; 2) забезпечити індивідуальну й самостійну роботу учня (студента), щоб розвинути сучасних людей, у яких інноваційність стане сенсом життя, та перебудувати зміст і методику навчання, застосовуючи компетентнісний підхід у навчальній діяльності.

2. Розвиток комунікативного середовища, педагогіки толерантності й співробітництва.

3. Розвиток конкурентоспроможності в глобалізованому просторі. Одна з ключових компетентностей, які необхідно досягти, - оволодіння державною

мовою, рідною (якщо вона є відмінною від державної) та англійською як світовою.

4. Зміна системи цінностей: орієнтація дитини на успішність, якісне навчання і, як результат, максимальну самореалізацію. Розвиток цінностей, спрямованих на згуртування нації (формування патріотизму та національної єдності).

5. Дитиноцентризм, що являє собою максимальне наближення процесів навчання і виховання до індивідуальних особливостей і обдарувань [8].

НАПН України у співпраці з МОН, Інститутом модернізації змісту освіти активно долучилися до розробки науково-методичного забезпечення переходу української школи на новий зміст навчання з урахуванням основних потреб середньої освіти. НАПН взяла також участь в оновленні навчальних програм для 5-9 класів, затвердженні нових типових навчальних планів для 10-11 класів, підготовці навчальних матеріалів для початкової школи. Крім того, Інститут педагогіки є провідним консультантом і координатором проекту «Нова українська школа», за його участю здійснюється методичне забезпечення навчального процесу в цілому [23, с. 10].

Компетентнісний підхід стосується не тільки учнів, а й інших учасників освітнього процесу. З огляду на сучасне оновлення освітньої галузі, особлива увага приділена й особистості педагога. Проблема професійних якостей та розвитку вчителів, системи підвищення їхньої кваліфікації, а також керівників навчальних закладів в системі Нової української школи відображено в працях Ю. Завалевського [3], Л. Калініна, О. Онаць [6]. Спеціальний випуск Всеукраїнського журналу «Методист» (№ 2, лютий 2018 р.) також присвячений актуальним питанням професійного розвитку педагога Нової української школи - викликам, проблемам, перспективам. Серед авторів варто відзначити дослідження М. Скрипник [21] та В. Сидоренка [22]. Крім того, сама концепція Нової української школи чітко визначає вектори професійної діяльності як самого педагога, так і методичної служби.

Ю. Завалевський виділив такі ключові складові професійної компетентності вчителів: соціальна, збереження здоров'я, загальнокультурна, громадянська і компетентність у сфері інформаційних та комунікаційних технологій. Педагоги мають також володіти аналітичними, прогностичними і проектувальними вміннями, оскільки професійна компетентність є основою їх майстерності [3].

М. Скрипник у своїх публікаціях порушила проблему підвищення кваліфікації педагогічних працівників в контексті модернізації освітньої сфери. Вона обґрунтувала важливість підвищення кваліфікації суб'єктів модернізації освітньої галузі. Однією із ключових тенденцій модернізації з позиції суб'єктності у секторі загальної середньої освіти автор називає посилення уваги до професійного розвитку педагога (активізація досліджень та імплементація альтернативних моделей підвищення кваліфікації) [22].

Перед методичною і педагогічною діяльністю постають нові виклики. Функція вчителя полягає в його вмінні організувати компетентнісне навчання (не знання заради знань, а вміння їх застосовувати в реальному житті), забезпечити

інтегрованість змісту на основі ключових компетентностей. Авторнаголошує на збільшенні кількості альтернативних моделей професійного розвитку педагога, які мають стати ключовою умовою впровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» [22].

Майбутнє оновлення базових стандартів освіти передбачає і створення нових стандартів професійної діяльності педагога і керівника школи. Л. Калініна, О. Онаць проаналізували базовий стандарт професійної діяльності керівника школи. Зазначено, що План заходів Уряду України на 2017–2020 рр. з реалізації Концепції державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти на період до 2029 р. містить одне із завдань -розробити професійні стандарти вчителя і директора. У Базовому стандарті професійної діяльності директора школи України названо ключові функції керівників навчальних закладів: бачення стратегії і розвитку; керівництво та моніторинг освітнього процесу; мотивація та управління персоналом; управління розвитком та фінансами; внутрішня та зовнішня комунікація [6].

Сучасний розвиток освіти ставить високі вимоги до професійної компетентності вчителів та керівників навчальних закладів. Щоб відповідати необхідному рівню потрібно постійно працювати та розвиватися.

Аналізуючи здобутки та проблеми сучасного реформування освіти важливо звернути увагу і на необхідність впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в навчальний процес та розвиток онлайн освіти. Однією з інноваційних форм освіти є застосування навчальних онлайн проєктів. Успішним в Україні є громадський проєкт масових відкритих онлайн-курсів «Prometheus» з власною платформою, який пропонує десятки безкоштовних онлайн-курсів, представлених різноманітними напрямками: громадянська освіта, історія України, підприємництво, основи державної політики, аналіз даних, ІТ технології, основи інформаційної безпеки тощо. Крім того, успішним є проєкт EdEra (EducationalEra), який створює онлайн-курси та освітній контент широкого спектра. Понад 25 тисяч старшокласників зареєструвались на цих курсах. Для української системи освіти важливим завданням є напрацювання механізмів сертифікації освітніх онлайн курсів, підтвердженої як провідними навчальними закладами та роботодавцями, так і державними органами освіти [7].

Доречно тут згадати про перспективи актуальної зараз STEM-освіти, що являє собою послідовність курсів або програм навчання, які готують учнів до успішного працевлаштування, подальшого здобуття освіти та потребують оволодіння різноманітними технічними навичками, у тому із застосуванням математичних знань і наукових понять. Мета STEAM-освіти полягає у цілеспрямованому створенні зв'язків між школою і соціальними практиками, навчальним процесом і світом в аспекті розвитку природних здібностей дитини, рівень яких визначатиме її успішну самореалізацію як під час навчання, так і поза школою.

Головна мета STEM-освіти полягає у реалізації державної політики з урахуванням нових вимог Закону України «Про освіту» щодо посилення розвитку

науково-технічного напрямку в навчально-методичній діяльності на всіх освітніх рівнях; створенні науково-методичної бази для підвищення творчого потенціалу молоді та професійної компетентності науково-педагогічних працівників [16; 17]. Крім того, основні ключові компетентності концепції «Нова українська школа» гармонійно увійшли в систему STEM-освіти, створюючи основу для успішної самореалізації особистості і як фахівця, і як громадянина. Для України розвиток STEM-освіти є важливим і пріоритетним процесом. Проте, як зазначає О. Петрикєєва, існує чимало проблем, що потребують першочергового розв'язання, зокрема, оновлення нормативно-правової бази; створення мережі регіональних STEM-центрів (лабораторій); розробка науково-методичного забезпечення та спеціальних засобів навчання, підготовка та перепідготовка науково-педагогічних працівників, здатних втілювати завдання Нової української школи [16; 17].

Таким чином, проаналізувавши сучасний стан реформування освіти України, виокремлюються найважливіші здобутки: оновлення нормативно-правової бази, що включає прийняття нового рамкового Закону України «Про освіту» (2017) з ухваленням важливих і необхідних змін та запровадження концепції Нової української школи, оновлення державних стандартів освіти тощо. Серед проблемних питань залишається механізм фінансування та матеріального забезпечення навчальних закладів.

На сучасному етапі триває обговорення проекту нового Закону України «Про повну загальну середню освіту», планується підготовка і прийняття Закону «Про професійну (професійно-технічну) освіту». Наступні кроки в процесі впровадження реформ окреслено МОН України: затвердження нових Державних стандартів базової та профільної середньої освіти; формування мережі закладів профільної освіти; розроблення нових стандартів вищої освіти та наукових рівнів бакалавра, магістра та доктора філософії; створення мережі державних дослідницьких лабораторій та ін.

Незважаючи на тривалий процес імплементації освітньої реформи, найважливіші зміни в усіх ланках уже в процесі впровадження. Усі законодавчі положення спрямовані на підвищення якості, доступності та конкурентоспроможності освіти України у світовому просторі. Утім реформа галузі повноцінно набере чинності лише після ухвалення та внесення змін до низки нормативно-правових актів.

Список використаних джерел

1. **Бахрушин, В.** Новий закон про освіту: що він нам дає? [Електронний ресурс] / Володимир Бахрушин // Українська правда. – Текст. дані. – [Україна], 2017. – 5 лип. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/columns/2017/07/5/225125/> (дата звернення: 28.08.2018). – Назва з екрана.

2. **Дорожня карта імплементації статті 7 «Мова освіти» Закону України «Про освіту»** [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України : [офіц. сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2018. – Режим доступу:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/Новини/2018/02/13/brochure-roadmapukr12-02-2018-2.pdf> (дата звернення: 28.08.2018). – Назва з екрана.

3. **Завалевський, Ю.** Сутність професійної компетентності вчителя в реалізації Концепції Нової української школи / Юрій Завалевський // Нова пед. думка. – 2017. – № 1. – С. 11–15. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2017_1_4 (дата звернення: 27.08.2018).

4. **Іщенко, А. Ю.** Проект рамкового Закону України «Про освіту» в контексті збереження і зміцнення людського капіталу: переваги і ризики. Аналітична записка [Електронний ресурс] / А. Ю. Іщенко // Національний інститут стратегічних досліджень : [офіц. сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Ishchenko-8b2ac.pdf> (дата звернення: 28.08.2018). – Назва з екрана.

5. **Календар реформи освіти і науки** [Електронний ресурс] // Урядовий портал : єдиний веб-портал органів виконавчої влади. – Текст. дані. – Київ, [б. р.]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/kalendar-reformi-osviti-i-nauki.pdf> (дата звернення: 28.08.2018). – Назва з екрана.

6. **Калініна, Л. М.** Базовий стандарт професійної діяльності керівника нової української школи / Л. М. Калініна, О. М. Онаць // Керівник нової української школи: світоглядно-професійні орієнтири : зб. наук. пр. / МОН України, НАПН України, Ін-т педагогіки НАПН України [та ін.]. – Київ, 2017. – С. 52–60.

7. **Карпенко, М. М.** Перспективи впровадження інноваційних форм освіти в Україні. Аналітична записка [Електронний ресурс] / М. М. Карпенко // Національний інститут стратегічних досліджень: [офіц. сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/2665/> (дата звернення: 28.08.2018). – Назва з екрана.

8. **Кремень, В. Г.** Тенденції розвитку і зміни в освіті / Василь Кремень // Освіта України. – 2017. – 11 верес. (№ 35). – С. 10.

9. **Кучеренко, С. Ю.** Сучасний стан, тенденції та проблеми розвитку освіти в Україні / Кучеренко С. Ю. // Економічний вісник університету : зб. наук. пр. учених та аспірантів / Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди. – Переяслав-Хмельницький, 2018. – № 36/1. – С. 55–59 : рис., табл. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: <https://cyberleninka.ru/article/n/suchasni-stan-tendentsii-ta-problemi-rozvitku-osviti-v-ukrai-ni> (дата звернення: 28.08.2018).

10. **Лапаєнко, С. В.** Закон України «Про освіту»: основні напрями реформування галузі [Електронний ресурс] / С. В. Лапаєнко // Наук.-пед. студії : електрон. наук. журн. / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, Хмельниц. гуманітар.-пед. акад. – Текст. дані. – Київ, 2018. – Вип. 1. – С. 86–91. – Режим доступу: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2017/05/Nauk-ped-stud_2018-1.pdf (дата звернення: 30.04.2018). – Назва з екрана.

11. **Лученко, В.** Претензії Угорщини до України в контексті закону України «Про освіту» / В. Лученко // Актуальні проблеми суспільно-політичних наук : (матеріали наук. конф.) / Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. –

Вінниця, 2018. – С. 197–200. – Текст статті доступний в Інтернеті: <https://vspu.edu.ua/science/art/a203.pdf> (дата звернення: 30.04.2018).

12. **Марковський, В.** Проблеми та перспективи реалізації статті 7 про мову освіти Закону України «Про освіту» / В. Марковський, В. Шевченко // Вісн. Конституц. Суду України. – 2017. – № 6. – С. 51–63. – Текст статті доступний в Інтернеті: <http://language-policy.info/2018/02/problemu-ta-perspektyvy-realizatsiji-statti-7-pro-movu-osvity-zakonu-ukrajiny-pro-osvitu/> (дата звернення: 28.08.2018).

13. **Місія, функції та стратегія** [Міністерства освіти і науки України] [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України : [офіц. сайт]. – Текст. дані. – Київ, [б. р.]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/pro-ministerstvo/misiya-ta-funkcii> (дата звернення: 30.04.2018). – Назва з екрана.

14. **Національна освітня електронна платформа: Концепція забезпечення здобувачів середньої освіти е-підручниками та іншими електронними освітніми ресурсами** [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України : [офіц. сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2018. – 16 с. – Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2018/02/15/BROSHURE_CONCEPT_E-BOOK.pdf (дата звернення: 30.04.2018). – Назва з екрана.

15. **Нова українська школа.** Концептуальні засади реформування середньої освіти [Електронний ресурс] : ухвалено рішенням колегії МОН України 27.10.2016 р. // Міністерство освіти і науки України : [офіц. сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2016. – 34 с. – Режим доступу: <http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/konczepczyia.pdf> (дата звернення: 10.04.2018). – Назва з екрана.

16. **Патрикєєва, О.** Вступне слово / Олена Патрикєєва // STEM-освіта: стан впровадження та перспективи розвитку : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., 9–10 листоп. 2017 р., м. Київ / Ін-т модернізації змісту освіти [та ін.]. – Київ, 2017 – С. 5–7. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://man.gov.ua/upload/news/2017/12_11/Zbirnyk.pdf (дата звернення: 28.08.2018).

17. **Патрикєєва, О.** STEM-освіта: умови впровадження в навчальні заклади України / О. Патрикєєва, О. Лозова, О. Горбенко // Управління освітою – 2017. – № 1. – С. 28–31.

18. **Про освіту** : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145–VIII // Відом. Верхов. Ради України. – 2017. – № 38/39. – С. 5–117.

19. **Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року** [Електронний ресурс] : розпорядж. Кабінету Міністрів України від 14 груд. 2016 р. № 988-р // Урядовий портал: єдиний веб-портал органів виконавчої влади. – Текст. дані. – Київ, 2016. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/249613934> (дата звернення: 28.08.2018). – Назва з екрана.

20. **Реформа освіти та науки** [Електронний ресурс] // Урядовий портал : єдиний веб-портал органів виконавчої влади. – Текст. дані. – Київ, [б. р.] – Режим

доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/reformi/reforma-osviti> (дата звернення: 28.08.2018). – Назва з екрана.

21. **Сидоренко, В. В.** Методична діяльність у суспільстві, яке навчається: виклики, проблеми, перспективи розвитку / В. В. Сидоренко // *Методист.* – 2018. – № 2. – С. 14–26.

22. **Скрипник, М. І.** Модернізація вітчизняної освіти XXI ст.: проблема суб'єктності / М. І. Скрипник // *Методист.* – 2018. – № 2. – С. 28–33.

23. **Топузов, О. М.** Науково-методичне забезпечення реформ / Олег Топузов // *Освіта України.* – 2017. – 11 верес. (№ 35). – С. 10.

24. **Черненко, Т. В.** Міжнародні і правові аспекти впровадження нового Закону України «Про освіту» (в частині визначення мов навчання) / Т. В. Черненко, А. Ю. Іщенко, О. М. Литвиненко // *Стратегічні пріоритети = Strategic priorities : наук.-аналіт. зб. / Нац. ін-т стратег. дослідж.* – Київ, 2017. – № 4. – С. 197–206. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2017_4_24 (дата звернення: 28.08.2018).

СТЕЙКХОЛДЕРИ ОСВІТИ

(рекомендаційний бібліографічний список)

Упорядники:

Самчук Л. І., завідувач відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Мойсеюк Ю. М., молодший науковий співробітник відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Сучасний стан освіти характеризується не лише особливостями діяльності закладів освіти, а й специфікою взаємовідносин з установами, організаціями та іншими особами, які можуть задавати вектор її розвитку. Важливу роль у сприянні інноваціям відіграє розбудова налагодженого партнерства закладу освіти з ключовими стейкхолдерами.

Поняття «стейкхолдер» лише кілька років тому з'явилося в українському соціологічному дискурсі. Втім у західній соціологічній практиці воно активно використовується з середини 90-х рр. ХХ ст., відображаючи ті особливості функціонування організацій, що забезпечують її життєдіяльність у нестабільному висококонкурентному зовнішньому середовищі та продуктивну взаємодію в межах внутрішнього. Найбільш відоме визначення цього поняття запропоновано відомим американським філософом і викладачем менеджменту в Школі Darden Університету Вірджинії Р. Едвардом Фріменом у монографії «Стратегічне управління: роль зацікавлених сторін», виданій у 1984 р., згідно з яким «стейкхолдер – це група (індивід), яка може впливати на досягнення організацією своїх цілей або на роботу організації в цілому» [Freeman, R. E. Stakeholder Management: A Stakeholder Approach / R. Edward Freeman. – Marshfield, MA : Pitman Publishing, 1984. – 276 p.].

Фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського підготовлено анотований рекомендаційний бібліографічний список «Стейкхолдери освіти», який має наскрізну нумерацію. Документи розміщено за абеткою авторів і назв. Використовується система гіперпосилань на електронні версії документів. Хронологічні рамки дібраного матеріалу: 2014–2018 рр. При підготовці бібліографічного списку використано матеріали міжнародної бази даних EBSCO Publishing, зокрема EBSCOhost Research Databases.

Рекомендаційний список адресовано науковим, науково-педагогічним і педагогічним працівникам, здобувачам вищої освіти та всім, кого цікавлять питання взаємовідносин із зацікавленими сторонами.

1. **Баришевська, І. В.** Особливості впливу стейкхолдерів на розвиток освітнього простору вищого навчального закладу / І. В. Баришевська, А. Ю. Корабахіна // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / МОН України, Ін-т інновац. технологій і змісту освіти. – [Київ], 2016. – Вип. 88, ч. 1. – С. 89–92. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1910/1/stattia_Barishevskaya_Korabahina_2016.pdf (дата звернення: 23.08.2018).

У статті проаналізовано роль стейкхолдерів у процесі становлення та розвитку освітнього простору вищого навчального закладу, розглянуто ключові принципи та способи взаємодії з ними. Запропоновано основні напрями аналізу стейкхолдерів для визначення стратегії поведінки щодо кожного з них.

2. **Батаєва, К. В.** До проблеми взаємодії вишів та стейкхолдерів у сучасному освітньому просторі / Батаєва К. В. // Гуманітарний часопис / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут». – Харків, 2016. – № 4. – С. 96–97. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gumc_2016_4_16 (дата звернення: 23.08.2018).

У статті проаналізовано матеріали конференції «Взаємодія освітніх установ зі стейкхолдерами», що відбулася в Харківському гуманітарному університеті «Народна українська академія» 16 лютого 2017 р. Розглянуто способи оптимізації проблемної ситуації для поліпшення й поглиблення взаємодії між викладачами й студентами-стейкхолдерами. Зазначено, що необхідно здійснити певний «дрейф» від прагматичної концепції стейкхолдер-аналізу до комунікативної інтерпретації взаємодії агентів системи вищої освіти із зовнішніми та внутрішніми «зацікавленими особами», метою якого є пошук загальних засад комунікації на основі спільних цінностей.

3. **Взаимодействие образовательных учреждений со стейкхолдерами:** веление времени: материалы XV междунар. науч.-практ. конф., 16 февр. 2017 г., Харьков / Ин-т высш. образования НАПН Украины [и др.]. – Харьков : Нар.укр. акад., 2017. – 306 с. : рис., табл. – Библиогр. в конце ст. – Текст доступен в Интернете: <http://dspace.nua.kharkov.ua/jspui/bitstream/123456789/1622/1/Февраль.Материалы.2017.02.08.pdf> (дата обращения: 23.08.2018).

Матеріали Міжнародної конференції висвітлюють питання правових основ партнерської взаємодії у вищій школі, ролі батьків як стейкхолдерів в системі освіти, взаємозв'язку стейкхолдерів у реалізації соціально-освітнього проекту, нових форм співпраці вузів і ключових «груп впливу».

4. **Гарбуз, С. К.** Ціннісний підхід в управлінні зацікавленими сторонами програм надання нових освітніх послуг ВНЗ / С. К. Гарбуз // Открытые информационные и компьютерные интегрированные технологии : сб. науч. тр. / Нац. аерокосм. ун-т им. Н. Е. Жуковского «Харьковский авиационный институт». – Харьков, 2017. – Вып. 75. – С. 179–186. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vikt_2017_75_21 (дата звернення: 23.08.2018).

У статті розглянуто застосування ціннісного підходу в програмах надання нових освітніх послуг закладом вищої освіти, досліджено обмін цінностями між

кількома сторонами проекту. Проведено експертне оцінювання критеріїв, що впливають на ступінь зацікавленості учасників програм ліцензування. Розроблено когнітивну модель за допомогою програмного продукту «Канва» та проведено оцінку мультиплікативного інтересу стейкхолдерів програм ліцензування нових освітніх послуг закладів вищої освіти.

5. Гаценко, Л. В. Теорія зацікавлених сторін (стейкхолдерів): історія розвитку та проблемні питання для подальших досліджень / Гаценко Л. В. // Водний транспорт : зб. наук. пр. / Київ. держ. акад. вод. трансп. ім. гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного. – Київ, 2016. – Вип. 1. – С. 156–160. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vodt_2016_1_27 (дата звернення: 23.08.2018).

У статті розглянуто історію виникнення та різновиди теорій зацікавлених сторін, з'ясовано сутність поняття «стейкхолдери» та узагальнено підходи до класифікації стейкхолдерів. Визначено проблемні питання, пов'язані з подальшими дослідженнями теорії зацікавлених сторін.

6. Грішнова, О. Соціальна відповідальність університетів України: порівняльний аналіз та основні напрями розвитку / О. Грішнова, С. Бех // Вісн. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Економіка. – 2014. – № 5. – С. 11–18 : табл., рис. – Бібліогр.: 27 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://papers.univ.kiev.ua/1/ekonomika/articles/grishnova-o-bekh-s-social-responsibility-of-ukrainian-universities-comparativ_24372.pdf (дата звернення: 23.08.2018).

У статті обґрунтовано сутність соціальної відповідальності університету. Досліджено основні напрями соціальної відповідальної діяльності університетів в Україні та в західних країнах. Здійснено порівняльну оцінку поширення соціальної відповідальності в діяльності українських університетів. Визначено пріоритетні напрями розвитку соціальної відповідальності навчальних закладів. Розроблено карту стейкхолдерів для сучасного університету.

7. Гусєва, Ю. Ю. Управління зацікавленими сторонами освітніх проектів / Юлія Юріївна Гусєва, Марина Володимирівна Сидоренко, Ігор Володимирович Чумаченко // Вісн. нац. техн. ун-ту «ХПІ». Серія: Стратегічне управління, управління портфелями, програмами та проектами : зб. наук. пр. / Нац. техн. ун-т «Харківський політехнічний інститут». – Харків, 2016. – № 2. – С. 8–12 : табл., рис. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: <http://pm.khpi.edu.ua/issue/view/3726> (дата звернення: 23.08.2018).

У статті розглянуто підхід, який на основі інтеграції ієрархічної структури вимог та ієрархічної структури робот проекту дає можливість доповнити існуючі методи класифікації зацікавлених сторін проекту показником ресурсомісткості вимог, який можна визначити у грошовій формі. Запропоновано метод, що уможливує відстеження виконання вимог зацікавлених сторін проекту в часі відповідно до обсягу фактично витрачених ресурсів за аналогією з методом освоєного обсягу.

8. Карапетян, А. О. Вдосконалення механізмів управління системою вищої освіти України в умовах Болонського процесу : автореф. дис. ... канд. наук з держ.

упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / Карапетян Аліна Овіківна ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харків. регіон. ін-т держ. упр. – Харків, 2015. – 20 с. – Текст доступний в Інтернеті: <http://www.kbuara.kharkov.ua/dorad/files/20150930/ka0-aref-20150922.pdf> (дата звернення: 23.08.2018).

Розроблено науково-теоретичні положення щодо створення моделі управління системою закладів вищої освіти України у процесі реалізації положень Болонської декларації, методичні рекомендації щодо забезпечення ефективного функціонування механізмів державного управління освітньою галуззю. Виокремлено чинники впливу на процеси формування та реалізації державної політики в закладах вищої освіти у процесі її реформування. Запропоновано модель координації взаємодії держави, закладів вищої освіти, бізнесу та громадськості в інтересах розвитку освітньої галузі, що дає змогу забезпечити ефективність державного управління у сфері вищої освіти шляхом упровадження нових форм залученнястейкхолдерів до процесу управління та посилення дієвості громадського контролю. Визначено основні напрями вдосконалення фінансового механізму державного управління освітньою системою за нових економічних та політичних умов.

9. Лавриненко, Л. М. Взаємодія та взаємозв'язок ринку праці та ринку освітніх послуг [Електронний ресурс] / Лавриненко Л. М. // Глобальні та національні проблеми економіки : електрон. наук. фах. вид. / Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. – Текст. дані. – Миколаїв, 2016. – Вип. 9. – С. 592–596. – Бібліогр.: 6 назв. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/9-2016/121.pdf> (дата звернення:). – Назва з екрана.

У статті розглянуто особливості функціонування ринку праці та ринку освітніх послуг. Розглянуто зміст механізму взаємодії замовників та споживачів на ринку освітніх послуг. Визначено інструменти механізму управління якістю освітніх послуг. Проведено аналіз європейського досвіду регулювання взаємодії освіти та ринку праці. Визначено дисбаланс між попитом та пропозицією фахівців на ринку. Обґрунтовано необхідність регулювання взаємодії ринків освітніх послуг та праці.

10. Мельник, С. Ключові підходи до реформування сфери підготовки кадрів в Україні / С. Мельник // Освіт. аналітика України. – 2017. – № 1. – С. 94–106. – Бібліогр.: 5 назв.

У статті вперше у вітчизняній практиці розглянуто підходи до формування в Україні нової моделі механізму забезпечення якісної підготовки кадрів на засадах широкого залучення до цього всіх стейкхолдерів процесу створення Національного агентства з кваліфікацій, мережі центрів незалежного оцінювання (визнання) професійних кваліфікацій. галузевих (професійних) рад з кваліфікацій тощо.

11. Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження : моніторинг. дослідж. : аналіт. звіт / Міжнарод. благод. фонд «Міжнародний Фонд дослідження освітньої політики» ; [за заг. ред. Т. В. Фінікова, О. І. Шарова]. – Київ : Таксон,

2014. – 144 с. – Бібліогр.: с. 130–143. – Текст доступний в Інтернеті: http://www.edupolicy.org.ua/_dx/assets/images/Analit2ua_web.pdf (дата звернення: 23.08.2018).

З урахуванням досвіду проведеного дослідження, міжнародних та національних моніторинрів, отриманого «зворотного зв'язку», методології компаративного моніторингу освітньої сфери проаналізовано освітнє законодавство та підготовлено проекти Закону України «Про вищу освіту», комплекс нормативних та інструктивних документів МОН України щодо їх відповідності європейським рекомендаціям та тенденціям розвитку Європейського простору вищої освіти та наукового дослідження. Розглянуто практики діяльності центральних органів управління освітньою сферою та основних груп закладів вищої освіти (університети, технічні, медичні, педагогічні та інші галузеві групи вищої школи) з впровадження новітніх освітніх технологій та європейських підходів до організації навчально-наукової діяльності. Досліджено рівень включеності основних студентських організацій та громадських об'єднань в управління вищою школою, процеси посилення громадських засад в академічному самоуправлінні відповідно до європейських традицій університетської автономії та схем студентської мобільності, вивчено ступінь усвідомлення академічною спільнотою необхідності реформи системи вищої освіти на шляху інтеграції України до європейського культурно-економічного простору. Введено результати моніторингового дослідження в аналітичне поле міжнародної спільноти стосовно шляхів трансформації національних, регіональних та світової систем вищої освіти.

12. Нохріна, Л. А. Алгоритм ідентифікації груп стейкхолдерів / Нохріна Л. А. // Місто. Культура. Цивілізація : матеріали V Міжнар. наук.-теорет. Інтернет-конф., квіт. 2015 р. / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків, 2015. – С. 168–175 : рис. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: <http://eprints.kname.edu.ua/40107/1/168-175.pdf> (дата звернення: 23.08.2018).

У статті зроблено висновок, що актуальні для територіальної громади проблеми істотно не відрізняються від проблем, ідентифікованих іншими групами стейкхолдерів. Сталий туризм, ініційований місцевими співтовариствами, потребує підтримки, сприяння та співпраці всіх груп стейкхолдерів, які мають стійкі зв'язки з ринком, глибоке розуміння потреб туристів і на професійному рівні володіють мовними і комунікаційними компетентностями. Таким чином, сталий розвиток туризму детермінує формування довготривалих партнерських відносин. Констатовано, що стратегічно важливими аспектами прогресу будь-якої території є освіта, доступ до інформації, охорона ресурсів і розширення економічних можливостей видів діяльності, не пов'язаних з туризмом.

13. Панчишин, С. М. Поняттєвий апарат інституційного аналізу конкурентоспроможності системи вищої освіти / Панчишин С. М., Гринькевич О. С. // Економіка розвитку. – 2017. – № 1. – С. 50–58 : рис. – Бібліогр.: 24 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті:

http://www.ed.ksue.edu.ua/ER/knt/eu171_81/e171pan.pdf (дата звернення: 23.08.2018).

звернення:

У статті систематизовано сучасні теоретичні підходи до трактування сутності вищої освіти як системи та об'єкта інституційного аналізу конкурентоспроможності. На основі компетентнісного, процесного та інституційного підходів до аналізу сутнісних ознак вищої освіти запропоновано її визначення як системи неформальних (цінностей, звичаїв, способів мислення, поведінки тощо) і формальних (правових документів, стандартів, освітніх провайдерів, стейкхолдерів тощо) інститутів, що забезпечують розуміння визначальної ролі знань у самовдосконаленні, їхньому засвоєнні та збільшенні для реалізації цілей індивідуального та суспільного розвитку. З урахуванням принципів системного аналізу та комплементарності окреслено архітектуру національної системи вищої освіти. Її основними концептуальними елементами та об'єктами аналізу конкурентоспроможності є цінності, що визначають інтереси та потреби в нових знаннях і компетентностях, інтереси та поведінка внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів вищої освіти, формальні та неформальні освітні провайдери, продукти та послуги як результати діяльності освітніх провайдерів у вищій освіті. Комплексний аналіз взаємопов'язаних внутрішніх і зовнішніх цілей і функцій стратегічного розвитку вищої освіти дає підстави сформулювати висновок, що основними сутнісними ознаками – критеріями аналізу конкурентоспроможності вищої освіти на всіх рівнях її функціонування та розвитку – є ефективність, якість і соціальна відповідальність.

14. Перелік ключових стейкхолдерів із впровадження Національної рамки кваліфікацій та список їх представників (підготовлено за інформацією про постійних учасників 8 міжнародних семінарів в Україні та інших заходів, проведених у 2015–2017 роках під егідою Європейського фонду освіти) [Електронний ресурс] / Working together Learningforlife, М-во соц. політики України, Федерація роботодавців України, М-во освіти і науки України // Міністерство освіти і науки України : [офіц. портал]. – Текст. дані. – Київ, [2018]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/nacionalna-ramka-kvalifikacij/stejkholderi> (дата звернення: 23.08.2018). – Назва з екрана.

15. Регіональні ради професійної освіти в Україні. Пропозиція Методичних рекомендацій щодо їх організації і функціонування [Електронний ресурс] : (робочий документ для обговорення), жовтень 2017 / Working together Learning for life, М-во освіти і науки України // Міністерство освіти і науки України : [офіц. портал]. – Текст. дані. – Київ, 2017. – 42 с. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nrk/Analitichni-materialy/14-robochi-materiali-z-oglyadu-stvorenniya-profesiynikh-rad.pdf> (дата звернення: 23.08.2018). – Назва з екрана.

Пропозицію щодо регулятивних і методичних рекомендацій з ефективного впровадження та роботи регіональних рад професійної освіти в Україні розроблено в рамках проекту «Національний та міжнародний досвід для розроблення організаційних та функціональних методичних рекомендацій для врегулювання статусу та провадження повноважень та операційної діяльності

регіональних рад професійної освіти в Україні», який реалізується за підтримки Європейського фонду освіти (ЄФО).

Документ складається з двох частин. Перший розділ – це пропозиція щодо основних інгредієнтів, необхідних для підготовки правових норм стосовно регіональних рад професійної освіти, організації роботи рад та їх членів. У цьому розділі наводяться окремі приклади спільної роботи над впровадженням такої нормативної бази для подальшої організації та активізації динамічної роботи регіональних рад професійної освіти навчання в Україні. Друга частина містить перехресний аналіз практик країн-членів ЄС та країн-партнерів ЄФО (Франції, Італії, Словаччини та Казахстану) щодо роботи регіональних рад професійної освіти.

16. Результати вивчення думок заінтересованих сторін щодо формування вітчизняної кваліфікаційної системи та їхніх пропозицій відповідного спрямування [Електронний ресурс] / МОН України, М-во соц. політики України, British Council [та ін.] // Інститут професійних кваліфікацій : [офіц. сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2016. – 22 с. – Режим доступу: [http://ipq.org.ua/upload/files/files/03_Novyny/2016.07.05_Seminar_NQF_plan/Изучение мнения стейкхолдеров.pdf](http://ipq.org.ua/upload/files/files/03_Novyny/2016.07.05_Seminar_NQF_plan/Изучение%20мнения%20стейкхолдеров.pdf) (дата звернення: 23.08.2018). – Назва з екрана.

У збірнику висвітлено результати опитування представників заінтересованих сторін, проведеного в рамках семінару під егідою Європейського фонду освіти «Затвердження Плану заходів щодо впровадження Національної рамки кваліфікацій (НРК) в Україні на 2016–2020 роки» (5 липня 2016 р.). Запропонований опитувальник складається із: 26 запитань, згрупованих у п'ять змістових блоків (Оцінювання перспектив стейкхолдерів у здійсненні результативного внеску в проектування і розробку кваліфікацій в Україні; Складання карти інтересів зацікавлених сторін; Види діалогу із заінтересованими сторонами; Сприяння залученню заінтересованих сторін; Формалізація участі заінтересованих сторін); двох блоків з оцінювання ролі 28 стейкхолдерів сьогодні і в майбутньому (Готовність заінтересованих сторін до розширеної участі в системі кваліфікацій; Оцінювання рівня задіяності стейкхолдерів у процесах проектування розробки кваліфікацій); 13 відкритих запитань.

17. Савицька, Н. Л. Інституціональні проблеми взаємодії стейкхолдерів у вищій освіті / Савицька Н. Л. // Соціально-економічні трансформації в епоху глобалізації : зб. наук. ст. учасників VI Всеукр. наук.-практ. конф. / Полтав. нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. – Полтава, 2015. – С. 48–52. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4323/1/Savicka.pdf> (дата звернення: 23.08.2018)

У статті досліджено інституціональні проблеми взаємодії стейкхолдерів у вищій освіті, виділено серед зацікавлених сторін зовнішніх – сім'я, бізнес, соціум, держава та внутрішніх – профільне відомство, керівний склад закладу освіти, студенти, науково-педагогічний корпус. Доведено, що центральним

суб'єктом освітніх відносин, на які має орієнтуватися система освіти, виступає людина, яка одночасно є ключовим стейкхолдером.

18. **Сергеєва, Л. М.** Механізми управління якістю професійної освіти [Електронний ресурс] / Л. В. Сергеєва // Теорія та методика упр. освітою : електрон. наук. фах. вид. / ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України. – Текст. дані. – Київ, 2016. – № 1. – Режим доступу: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v17_16/1_sergeeva.pdf (дата звернення: 23.08.2018). – Назва з екрана.

У статті йдеться про необхідність пошуку механізмів забезпечення якості професійної освіти, постійного формування конкурентних переваг на ринку освітніх послуг. Розглянуто ймовірні форми (шляхи), що дали б змогу децентралізувати й диверсифікувати матеріально-фінансові ресурси, запропоновано структуру системи управління якістю професійної освіти. Автор зупиняється на механізмі створення регіональних рад стейкхолдерів професійної освіти. Проаналізовано розділи Міжнародного стандарту із соціальної відповідальності ISO 26000.

19. **Сергеєва, Л.** Стейкхолдери: наскільки вони зацікавлені сторони / Лариса Сергеєва // Профтехосвіта. – 2016. – № 6. – С. 10–13 : мал. – Бібліогр.: 5 назв.

У статті розглянуто один зі шляхів розвитку соціального партнерства – створення в кожному регіоні рад стейкхолдерів професійної освіти.

20. **Супрун, В. В.** Теоретичні та практичні аспекти регулювання професійної освіти в Україні / Супрун В'ячеслав Васильович // Вісн. післядиплом. освіти. Серія «Управління та адміністрування»: зб. наук. пр. / МОН України, НАПН України, Ун-т менеджменту освіти. – Київ, 2016. – Вип. 2. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/2_32_2016/upravl/%D0%A1%D0%A3%D0%9F%D0%A0%D0%A3%D0%9D.pdf (дата звернення: 23.08.2018).

У статті обґрунтовано необхідність регулювання професійної освіти. Узагальнено наукові підходи до вибору моделі публічного управління та адміністрування в системі професійної освіти. Наголошується на важливості забезпечення ефективного зв'язку ринку освітніх послуг та ринку праці, збалансованості структури випуску кваліфікованих працівників професійними навчальними закладами з потребами економіки держави та регіонів за професіями, видами економічної діяльності та якістю підготовки. Запропоновано напрями регулювання, відповідні підходи, а також певне бачення стосовно стратегії децентралізації у сфері професійної освіти України зі збереженням державної підтримки конституційних зобов'язань щодо надання відповідної освіти.

21. **A Handbook for Meaningful Stakeholder Engagement: A Tool to Support State Education Agencies in Planning and Implementation of ESSA / Partners for Each and Every Child.** – [United States of America], 2016. – 54 p. – Mode of access: <http://partnersforeachandeverychild.org/wp->

content/uploads/2017/03/P4_EngagementHandbook_ESSA_0616.pdf (last access: 23.08.2018).

Посібник призначений для підтримки державних освітніх установ з метою залучення зацікавлених сторін до співпраці.

22. **Aarrevaara, T.** External stakeholders and internal practices in departments of teacher education at European universities / Timo Aarrevaara, Janne Wikström, Peter Maassen // Higher Education Quarterly. – 2017. – Vol. 71, Iss. 3. – P. 251–262. – Mode of access: <https://academic.oup.com/spp/advance-article/doi/10.1093/scipol/scx082/4652938> (last access: 23.08.2018).

Дослідницькі університети працюють в умовах конфлікту цілей та пріоритетів. Їхній статус як в галузі наукових досліджень, так і в галузі освіти залежить від їхньої діяльності в різних глобальних сферах, де результати можна визначити за допомогою відносно чітких показників. Проте складно визначити та оцінити успіх у тій сфері діяльності, яка виходить за межі основних завдань наукової спільноти, такої, наприклад, як суспільна значимість закладів вищої освіти. Завдання, що виходять за рамки основної академічної роботи, підпорядковуються вимогам, які не є чітко визначеними та є більш абстрактними. Мета цієї статті – визначити ці непрофільні потреби як зовнішні непередбачувані обставини та проаналізувати їх за допомогою ситуативного підходу.

23. **Alhassan, A. B.** Parents and School Proprietors Frustrating National Education Policy: What Should Stakeholders Do? / Alhassan A. B. // IFE PsycholIA. – 2016. – Vol. 24, Iss. 2. – P. 259–266. – Mode of access: <http://journals.co.za/content/journal/10520/EJC-599c856fd> (last access: 23.08.2018).

Йдеться про освіту в Нігерії, яка є інструментом національного розвитку. Освітні цілі країни є чітко сформульованими, відповідно до потреб суспільства та окремих осіб зокрема з урахуванням реалій навколишнього середовища та сучасного світу. У статті уточнено поняття політики, національної політики та освітньої політики. Політика в галузі освіти спрямована на заохочення системи освіти, що відповідатиме філософії національного розвитку. Застосовано аналітичний підхід для вивчення грубого порушення у сфері національної освітньої політики, за допомогою якого з'ясовано, що всі діти залишатимуться в школі, поки не закінчать початкову школу. Освітня система побудована на початковому рівні, що автоматично робить його ключем до успіху або поразки всієї системи. Виявлено фактори, що призвели до такої неприйнятної ситуації. Пропонується, щоб зацікавлені сторони (батьки, адміністрація школи, класні керівники, шкільні інспектори на федеральному та штатному рівнях) відігравали конкретні ролі в нормалізації ситуації.

24. **Chanphirun, S.** Stakeholder involvement in the higher education sector in Cambodia / Sam Chanphirun, Dahles Heidi // Studies in Higher Education. – 2017. – Vol. 42, Iss. 9. – P. 1764–1784. – DOI: 10.1080/03075079.2015.1124851. – Mode of access: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03075079.2015.1124851> (last access: 23.08.2018).

У статті досліджено, яким чином зацікавлені сторони залучають себе до сфери вищої освіти у Камбоджі і на скільки успішно вони співпрацюють. Дослідження проведено на основі якісних даних інтерв'ю з 46 ключовими учасниками дослідження з відповідних установ, що представляють основні зацікавлені сторони у цій сфері. Модель потрійної спіралі «уряд – університет – промисловість» тісної співпраці використовується в ролі основного інструменту для аналізу даних. Визначено чотири категорії зацікавлених сторін у галузі: уряд, партнери з розвитку, заклади вищої освіти та промисловість. Зацікавлені сторони роблять свій вклад у галузь різними способами та на різних рівнях. Проте співпраця між зацікавленими сторонами залишається досить обмеженою, що негативно відображується на розвитку галузі. Тож, партнерство зацікавлених сторін, що обумовлено моделлю потрійної спіралі, ще не сформувалося в «Камбоджійському» контексті.

25. Houston, M. Partnership and collaboration in work-oriented learning in higher education / Muir Houston, Karsten Krueger, Mike Osborne // The Modern Higher Education Review. – 2017. – № 2. – P. 8–27. – Mode of access: <http://edreview.kubg.edu.ua/index.php/edreview/article/view/52> (last access: 23.08.2018).

У статті відображено попередні результати проекту, що фінансується ЄС, щодо співпраці і партнерства між зовнішніми зацікавленими сторонами та університетами з метою надання освітніх послуг дорослим, що мають досвід роботи на ринку праці, задля вдосконалення навичок та підвищення кваліфікації у галузі економіки знань, як це передбачено на 2020 р. Дискутуються питання «професіоналізації» професійної технічної освіти та «технологізації» університетської освіти. Схарактеризовано співпрацю шістьох країн-партнерів, що беруть участь у проекті LETAE (reinforce Labour Efficiency of Tertiary Adult Education at Universities) (Підвищення ефективності праці у галузі вищої освіти для дорослих в університетах) за середнім показником ЄС з метою обговорення рівнів досягнень на ринку праці. Наведено окремі результати тематичних досліджень, пов'язаних із здобуттям вищої освіти завдяки партнерству або співпраці із зовнішніми зацікавленими сторонами, у тому числі місцевими органами влади, профспілками та окремими підприємствами.

26. Huempfer, L. Using stakeholder marketing and social responsibility for new product development in higher education: a business Spanish model / Huempfer Lisa, Kopf Dennis A. // Journal of Marketing for Higher Education. – 2017. – Vol. 27, Iss. 2. – P. 251–273. – Mode of access: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/08841241.2017.1384782> (last access: 23.08.2018).

Адміністрація закладів вищої освіти часто стикається з проблемою вибору під час розподілу обмежених ресурсів для створення нових програм. Мета цієї статті – дослідити, чи є прийнятним новий продукт шляхом застосування маркетингу зацікавлених сторін. Крім того, маркетинг зацікавлених сторін можна застосувати до інших освітніх питань. Перевага цього підходу полягає у врахуванні факту підзвітності університетів США кільком зацікавленим

сторонам. Методи дослідження передбачають вторинний аналіз даних та контент-аналіз веб-сайтів університетів, на яких зареєстровано більш, ніж 5000 студентів, а також опитування студентів у представницькому коледжі для з'ясування мотивації їх в академічному виборі. Результати дослідження свідчать, що університети не виявляють активного бажання ефективно взаємодіяти з латиноамериканським населенням і розширювати латиноамериканський ринок за кордоном. Університети, які не здатні прийняти маркетинг зацікавлених сторін, ризикують не сформувати у студентів та працівників підприємств навички, які є необхідними для успіху в XXI ст.

27. **Janmaat, G.** Different stakeholders in education / Germ Janmaat, Tristan McCowan, Nitya Rao // Compare: A Journal of Comparative and International Education. – 2016. – Vol. 46, Iss. 2. – P. 169–171. – DOI:10.1080/03057925.2016.1134956. – Mode of access: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/03057925.2016.1134956?needAccess=true> (last access: 23.08.2018).

Розглянуто проблему зацікавлених сторін у сфері освіти у Фінляндії, Чилі та Гонконзі.

28. **Keller, D.** International Education: Stakeholder Values and Perceptions [Electronic resource] / Dan Keller // International Baccalaureate : [офіц. портал міжнар. некомерційної приват. освіт. фундації]. – Text data. – Geneva, 2015. – 28 p. – Mode of access: <http://www.ibo.org/contentassets/4ccc99665bc04f3686957ee197c13855/research---executive-summary---international-education---stakeholder-values-and-perceptions---en.pdf> (last access: 23.08.2018).

У доповіді звернуто увагу на функціонування міжнародних шкіл, що організовані для реалізації ідеалістичних або прагматичних цілей. Встановлено, що метою ідеалістичних міжнародних шкіл є розвиток «міжнародного мислення» молоді, в той час як прагматичні школи орієнтовані на надання освітніх послуг дітям емігрантів, які працювали у певних організаціях. Зазначено, що питання збалансування напруження між прагматичним глобалістично спрямованим вектором освіти та ідеалістичним інтернаціонально спрямованим вектором освіти є пріоритетним завданням для керівників міжнародних шкіл. Проаналізовано та виявлено, що зацікавлені сторони оцінюють міжнародну освіту на високому рівні.

29. **Local Stakeholder Engagement Under The Every Student Succeeds Act (ESSA) : A Guide for District and School Leaders** // The State of New Jersey / State of New Jersey, Department of Education. – [Trenton], 2017. – 45 p. – Mode of access: <http://www.state.nj.us/education/ESSA/guidance/njdoe/StakeholderGuidance.pdf> (last access: 23.08.2018).

У путівнику висвітлено інформацію як студенти Нью-Джерсі здобувають якісну освіту завдяки колективному залученню шкільних, районних керівників та лідерів громад. Дослідження ґрунтується на спільних зусиллях регіональних партнерів Нью-Джерсі. Основна мета путівника – надання інформації районному та шкільному керівництву щодо шляхів залучення місцевих

стейкхолдерів з метою забезпечення потреб студентів у високоякісній освіті. Зазначено, що Департамент Нью-Джерсі, який тісно співпрацює із стейкхолдерами, розглядає фактор залучення зацікавлених сторін як важливий компонент студентського успіху.

30. **Menashy, F.** Multi-stakeholderaid toeducation: power in the context of partnership / Francine Menashy // Globalisation, Societies & Education. – 2018. – Vol. 16, Iss. 1. – P. 13–26. – Mode of access: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14767724.2017.1356702> (last access: 23.08.2018).

Йдеться про дослідження питання глобального партнерства в галузі освіти (ГПГО). Зроблено висновок про те, що, незважаючи на зусилля створити більш справедливі умови за допомогою ГПГО, організації, які надають допомогу на двосторонній основі, та Світовий банк утримують свої ієрархічні позиції, зберігаючи структури, що відтворюють їх домінуючий статус, тим самим протидіючи основним принципаммандату ГПГО.

31. **Mishyna, N. V.** Ukrainian educational and research institutions as the stakeholders of the corporate social responsibility and the corruption problem / N. V. Mishyna // Молодий вчений. – 2016. – № 2. – С. 201–205. – Бібліогр.: 4 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_2_49 (дата звернення: 23.08.2018).

Установи освіти та науково-дослідні установи можуть досить активно сприяти розвитку корпоративної соціальної відповідальності в Україні як одна з груп стейкхолдерів (зацікавлених осіб), але поки що їх потенціал практично не використовується. У статті проаналізовано та з'ясовано, що установи освіти та науково-дослідні установи можуть взяти участь у практиках корпоративної соціальної відповідальності. Разом з тим це питання тісно пов'язано з подоланням корупції в установах освіти та науково-дослідних установах.

32. **Scenarios of quality** assurance of stakeholder relationships in Finnish higher education institutions / Lyytinen Anu, Kohtamäki Vuokko, Kivistö Jussi, Pekkola Elias, Hölttä Seppo // Quality in Higher Education. – 2017. – Vol. 23, Iss. 1. – P. 35–49. – DOI: 10.1080/13538322.2017.1294410. – Mode of access: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13538322.2017.1294410?journalCode=cqhe20> (last access: 23.08.2018).

Упродовж останніх років роль і значення зовнішніх зацікавлених сторін закладів вищої освіти зросли, проте якість відносин між зацікавленими сторонами залишається все ще новим явищем у сфері управління вузами та дослідження вищої освіти. На основі інтерв'ю та даних експертних груп у статті проаналізовано сценарії забезпечення якості взаємовідносин зацікавлених сторін у фінських закладах вищої освіти. Особливу увагу звернуто на вивчення того, як заклади освіти можуть збалансувати погляди внутрішніх і зовнішніх зацікавлених сторін щодо забезпечення якості. За результатами дослідження з'ясовано, що одним із найважливіших завдань фінських вузів є розробка гнучких методів забезпечення якості, здатних збалансувати академічні цілі навчальних закладів і потреби зовнішніх зацікавлених сторін. Це потребує пошуку балансу

між централізованою координацією й диференційованою практикою дисциплін та академічних одиниць всередині навчальних закладів.

33. Stakeholder and community engagement: The Education State = Участь зацікавлених сторін та громадськості: держава освіти [Electronic resource] // VICTORIA : State Government. – Australia, 2017. – 33 p. – Mode of access: <http://www.education.vic.gov.au/Documents/about/educationstate/engagementreportec.pdf> (last access: 23.08.2018).

У 2015 р.в штаті Вікторія (Австралія) відбулося засідання зацікавлених сторін з приводу раннього дитячого розвитку. Йшлося про необхідність більшої уваги освіті населення штату Вікторія, починаючи з раннього дитинства: усі мають рівні права для здобуття освіти та можливість стати успішним. Зазначено, що система надання освіти охоплює всі урядові рівні, зокрема як приватні, так і державні сектори, що відіграють різні ролі у наданні відповідних послуг та підтримці програм щодо раннього дитячого розвитку, охорони здоров'я дітей та їхнього добробуту. На засіданні схвалено такі завдання: 1) навчання дітей, починаючи з раннього віку; 2) підвищення якості освіти; 3) надання підтримки батькам; 4) надання підтримки психологічно вразливим дітям, їхнім родинам та малозабезпеченим верствам населення; 5) посилення зв'язку між зацікавленими сторонами. Констатовано, що реалізація цих завдань сприятиме поліпшенню економічного стану країни, позитивно впливатиме на стан здоров'я молоді, освітню та соціальну сфери життя. Зауважено, що до цього процесу необхідно заохочувати всі шари суспільства з метою підтримки раннього дитячого розвитку. Провідною ідеєю зустрічі стало гасло «Чим раніше, тим краще». Зацікавлені сторони визначили характер надання послуг щодо сприяння ранньому розвитку як «дитиноцентричний» або «родиноцентричний». Крім того, учасники висловилися за необхідність надання підтримки батькам, оскільки вони є основними наставниками для своїх дітей. Зазначено, що для реалізації поставлених завдань необхідно залучати висококваліфікованих спеціалістів. Учасники дійшли висновку, що потрібно налагодити міцний взаємозв'язок між всіма, хто займається дитячим розвитком (вихователі, вчителі, соціальні працівники) з метою надання комплексних послуг дітям та їхнім родинам.

34. Stakeholder engagement in sustainability reporting in higher education/ Ferrero-Ferrero Idoya, Fernandez-Izquierdo María Ángeles, Muñoz-Torres María Jesús, Bellés-Colomer Lucía // International Journal of Sustainability in Higher Education. – 2018. – Vol. 19, Iss. 2. – P. 313–336. – DOI: 10.1108 / IJSHE-06-2016-0116. – Mode of access: https://www.researchgate.net/publication/321922645_Stakeholder_engagement_in_sustainability_reporting_in_higher_education_An_analysis_of_key_internal_stakeholders%27_expectations (last access: 23.08.2018).

Мета дослідження – осмислення залучення зацікавлених сторін в контексті звітності з питань сталого розвитку вищих навчальних закладів, а також принципу суттєвості та очікувань зацікавлених сторін. У статті використано дослідницький підхід на основі аналізу змісту, тематичного дослідження та

описової статистики. Зроблено три ключові висновки. По-перше, результати показують, що заклади вищої освіти користуються різними критеріями для групування зацікавлених сторін і що залучення зацікавлених сторін є неоднорідним процесом. По-друге, очікування внутрішніх зацікавлених сторін узгоджуються з матеріальними аспектами звітності з питань сталого розвитку. По-третє, студенти та викладачі розходяться в поглядах щодо пріоритетності деяких аспектів з питань сталого розвитку. Такий аналіз сприятиме поінформованості щодо залучення зацікавлених сторін до навчання, виявленню відповідних результатів від участі зацікавлених сторін, підвищенню якості звітності та заохоченню реального діалогу із зацікавленими сторонами.

35. **Švaikauskienė, S.** Towards Typology of Stakeholders: a Case of Lithuanian Higher Education / Švaikauskienė Simona, Mikulskienė Birutė // Higher Education Quarterly. – 2017. – Vol. 71, Iss. 1. – P. 97–124. – Mode of access: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/hequ.12113> (last access: 23.08.2018).

Метою статті є дослідження внутрішнього управління та партнерства зацікавлених груп з метою представлення їхніх інтересів у формуванні державної політики для розробки типології зацікавлених сторін. Це дослідження ґрунтується на восьми інтерв'ю з представниками зацікавлених організацій, що функціонують у галузі вищої освіти Литви. Розроблено типологію, що охоплює фактори потенціалу (організаційний потенціал, навчальний потенціал, потенціал партнерства, потенціал інформаційно-пропагандистської діяльності) та опис трьох рівнів (сильний, середній та слабкий). Запропонована типологія є інструментом, який може використовуватися державними установами для оцінювання потенціалу зацікавлених сторін.

36. **Yongxia, Lv.** Research on the Vocational Education System Reform Based on Stakeholder Theory / Yongxia Lv // Revista de la Facultad de Ingenieria. – 2017. – Vol. 32, Iss. 9. – P. 437–443. – Mode of access: <http://revistadelaacademiadefacultadesdeingenieria.com/index.php/ingenieria/article/viewFile/2045/2005> (last access: 23.08.2018).

У XXI ст. професійна освіта відіграє дедалі більш важливу роль у сприянні розвитку національної економіки. Автор аналізує реформування системи професійної освіти на основі теорії стейкхолдерів. Метою класифікації зацікавлених сторін у вищій професійній освіті є ефективне планування та управління ресурсами реформи вищої професійної освіти. На основі аналізу характеру та механізму реформування освіти автор висуває пропозиції щодо поглиблення реформування вищої професійної освіти.

ПЕДАГОГІКА

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ (рекомендаційний бібліографічний список)

*Свою Україну любіть;
Любіть її во время люте,
В останню, тяжкую минуту
За неї господа моліть.*

Т. Шевченко

Упорядник: Вербова В. В., науковий співробітник
відділу наукової інформаційно-бібліографічної діяльності
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Розбудова незалежної Української держави неможлива без оновленої національної освіти, прогресивних технологій, гуманізації, диференціації та інтеграції навчання, науково обґрунтованої системи патріотичного виховання особистості ХХІ століття. Тому на сучасному етапі становлення правової демократичної держави та інтеграції України до загальноєвропейського співтовариства дедалі більшої гостроти набуває проблема відтворення в суспільстві духовної, високоморальної особистості – творця власного майбутнього, гуманіста, громадянина – патріота України.

Зважаючи на актуальність проблеми, фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського підготовлено рекомендаційний бібліографічний список «Патріотичне виховання студентської молоді». Список сформовано з бібліографічних записів нормативно-правових актів, згрупованих за принципом верховенства права й абеткою назв, авторефератів дисертацій, книжок, статей з продовжуваних та періодичних видань, Інтернет-ресурсів. Хронологічні межі дібраного матеріалу – 2013–2018 рр.

Рекомендаційний бібліографічний список призначений для науковців, здобувачів вищої освіти, всіх, хто цікавиться питаннями національно-патріотичного виховання підростаючого покоління.

1. Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді [Електронний ресурс]: постанова Верхов. Ради України від 12 трав. 2015 р. № 373-VIII // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Текст. дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/373-19> (дата звернення: 20.08.2018). – Назва з екрана.

2. Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді [Електронний ресурс]: указ Президента України від 12 черв.

2015 р. № 334/2015 // Президент України Петро Порошенко : офіц. інтернет-представництво. – Текст. дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/3342015-19131> (дата звернення: 20.08.2018). – Назва з екрана.

3. Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки [Електронний ресурс] : указ Президента України від 13 жовт. 2015 р. № 580/2015 // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Текст. дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/580/2015> (дата звернення: 20.08.2018). – Назва з екрана.

4. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та Методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах [Електронний ресурс] : наказ М-ва освіти і науки України від 16 черв. 2015 р. № 641 // Міністерство освіти і науки України : [офіц. веб-сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/4068-> (дата звернення: 20.08.2018). – Назва з екрана.

5. Про затвердження плану заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді [Електронний ресурс] : наказ М-ва освіти і науки України від 27 жовт. 2014 р. № 1232 // Міністерство освіти і науки України : [офіц. веб-сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2014. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/3008-> (дата звернення: 20.08.2018). – Назва з екрана.

6. Про затвердження Положення про Центр патріотичного виховання [Електронний ресурс] : наказ М-ва молоді та спорту України від 23.10.2013 р. № 720 // Верховна Рада України : офіц. веб-портал. – Текст. дані. – Київ, 2013. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1941-13> (дата звернення: 20.08.2018). – Назва з екрана.

7. Про національно-патріотичне виховання в системі освіти [Електронний ресурс] : наказ М-ва освіти і науки України від 16 лип. 2015 р. № 768 // Міністерство освіти і науки України : [офіц. веб-сайт]. – Текст. дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ru/about-ministry/normative/4263-> (дата звернення: 20.08.2018). – Назва з екрана.

8. Про методичні рекомендації з патріотичного виховання : лист МОН України від 27.11.2014 р. № 1/9-614 // Інформ. зб. для директора шк. та завідуючого дит. садком. – 2015. – № 3/4. – С. 86–94. – Текст доступний в Інтернеті: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/3197-> (дата звернення: 20.08.2018).

* * *

9. Білецький, В. В. Особливості методики національно-патріотичного виховання у процесі навчання фізики студентів коледжів / В. В. Білецький // Зб. наук. пр. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія педагогічна / Кам'янець-Поділ. держ. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський, 2015. –

Вип. 21. – С. 63–65. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkr_ped_2015_21_23 (дата звернення: 20.08.2018).

У статті йдеться про важливість національно-патріотичного виховання, що є визначальним у формуванні духовних цінностей молоді. Висвітлено основні форми і методи патріотичного виховання в навчально-виховному процесі під час вивчення фізики студентами коледжів.

10. Бова, Т. В. Військово-патріотичне виховання студентської молоді як запорука належної її підготовки до збройного захисту незалежності України [Електронний ресурс] / Т. В. Бова, О. В. Бова // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування : електрон. наук. фах. вид. / Херсон. нац. техн. ун-т. – Текст. дані. – Херсон, 2015. – № 2. – Бібліогр.: 12 назв. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2015_2_11 (дата звернення: 22.03.2018). – Назва з екрана.

Висвітлено особливості військово-патріотичного виховання студентів закладів вищої освіти України в умовах воєнної агресії.

11. Будақ, В. Військово-патріотичне виховання як складова національно-патріотичного виховання молоді / В. Будақ // Наук. вісн. Миколаїв. нац. ун-ту ім. В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки / Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. – Миколаїв, 2016. – № 4. – С. 212–215. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2016_4_44 (дата звернення: 20.08.2018).

У статті проаналізовано співвідношення понять патріотизм, національно-патріотичне виховання та військово-патріотичне виховання. Визначено місце військово-патріотичного виховання у загальній системі виховання. Розкриваєто сутність та завдання військово-патріотичного виховання відповідно до вимог нормативних документів.

12. Будақ, В. Сучасний стан та перспективи військово-патріотичного виховання студентської молоді в університеті / В. Будақ // Наук. вісн. Миколаїв. нац. ун-ту ім. В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки / Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. – Миколаїв, 2016. – № 1. – С. 142–148. – Бібліогр.: 4 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2016_1_29 (дата звернення: 20.08.2018).

У статті розглянуто сутність поняття «патріотизм», на основі відомих науковців та педагогів України. Розкрито сучасний стан військово-патріотичного виховання студентів в університеті та визначено перспективи його подальшого вдосконалення.

13. Вербовський, О. В. Виховання духовно-патріотичних почуттів у студентської молоді як своєрідного імунітету проти військового насилля / О. В. Вербовський // Духовність особистості: методологія, теорія і практика = Spirituality of a personality: Methodology, Theory and Practice : зб. наук. пр. / Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля [та ін.]. – Сєверодонецьк, 2016. – Вип. 5. – С. 61–67. – Бібліогр.: 4 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2016_5_9 (дата звернення: 20.08.2018).

У статті досліджено проблему виховання духовно-патріотичних почуттів у студентської молоді. Визначено основні показники духовно-патріотичного виховання, які впливають на формування імунітету проти військового насилля.

14. Вербовський, О. В. Змістова сутність військово-патріотичного виховання студентської молоді / О. В. Вербовський // Духовність особистості: методологія, теорія і практика = Spirituality of a personality: Methodology, Theory and Practice : зб. наук. пр. / Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля [та ін.]. – Северодонецьк, 2015. – Вип. 4. – С. 11–18. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2015_4_4 (дата звернення: 20.08.2018).

У статті досліджено проблему військово-патріотичного виховання студентської молоді. Визначено змістову сутність військово-патріотично виховання в освітньо-виховному просторі університету. Здійснено аналіз різних підходів щодо змісту військово-патріотичного виховання.

15. Виговська, С. Критеріальний підхід до визначення сформованості патріотизму студентської молоді / Світлана Виговська, Аліна Трутень // Молодь і ринок. – 2017. – № 7. – С. 103–108. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2017_7_21 (дата звернення: 20.08.2018).

У статті схарактеризовано поняття «патріотизм» як складна інтегральна якість особистості, від рівня сформованості якої залежить рівень розвитку в українському суспільстві громадянської відповідальності, духовності, соціальної активності, що є запорукою становлення особистості як громадянина, здатного жити й творити в інтересах держави. Розкрито різні підходи до визначення критеріїв і показників сформованості патріотизму, обґрунтовано когнітивний, ціннісно-мотиваційний та діяльнісний критерії.

16. Виноградова, Т. І. Патріотичне виховання студентів як багатокомпонентний процес / Виноградова Т. І., Великий В. М. // Теорія і методика виховання : наук.-пед. вісн. / Херсон. ф-т Одес. держ. ун-ту внутр. справ. – Херсон, 2016. – Вип. 6. – С. 13–16. – Бібліогр.: 4 назви.

У статті розглянуто питання патріотичного виховання студентів, визначено чинники впливу на цей процес, його структуру та особливості.

17. Гаврилюк, А. М. Національно-патріотичне виховання українського студентства як пріоритет державної політики / Гаврилюк Алла Михайлівна // Публічне урядування = Public management : збірник / Всеукр. асамблея д-рів наук з держ. упр., Міжрегіон. акад. упр. персоналом. – Київ, 2016. – № 4. – С. 205–217. – Бібліогр.: 18 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pubm_2016_4_22 (дата звернення: 20.08.2018).

Висвітлено актуальність теми національно-патріотичного виховання як пріоритету державної молодіжної політики на сучасному етапі. Проаналізовано нормативно-правову базу за тематикою дослідження. Схарактеризовано сутність понять «патріотизм», його складників та структурних компонентів, «національна свідомість», «національна самосвідомість», «громадянська відповідальність».

18. Дмитрик, О. Виховання громадянина-патріота / Олександр Дмитрик // Проф.-техн. освіта. – 2018. – № 1. – С. 27–30. – Бібліогр.: 3 назви.

У статті висвітлено досвід формування творчої особистості учня та громадянина-патріота в процесі створення на базі професійно-технічного навчального закладу телепресцентру «Молодіжний вісник», головною метою діяльності якого є формування громадянського самовизначення та свідомості учнів, сприяння всебічному розвитку їх світоглядних орієнтацій, виховання любові до Батьківщини, національної самосвідомості й гідності.

19. Дудка, І. Патріотичне виховання студентської молоді як складова громадської діяльності вищого навчального закладу / І. Дудка // Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. / Полтав. нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. – Полтава, 2015. – Вип. 16. – С. 56–63. – Бібліогр.: 4 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpm_2015_16_9 (дата звернення: 20.08.2018).

У статті розглянуто питання патріотичного виховання студентської молоді як складника громадської діяльності вищого навчального закладу. Патріотичне виховання визначається як планомірна виховна діяльність, спрямована на формування у вихованців почуття патріотизму, любові Батьківщини та шанобливого ставлення до представників спільних культур або країни.

20. Жаровська, О. П. Модель патріотичного виховання студентів в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету / О. П. Жаровська // Наук. зап. Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія / Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2015. – Вип. 43. – С. 96–100. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_pp_2015_43_25 (дата звернення: 20.08.2018).

У статті йдеться про модель патріотичного виховання студентів в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету з урахуванням вікових особливостей та специфіки професійної підготовки студентів закладів вищої освіти у межах цілісного педагогічного процесу.

21. Жаровська, О. П. Патріотичне виховання студентів в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Жаровська Олена Петрівна ; Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2015. – 20 с. – Текст доступний в Інтернеті: <https://www.vspu.edu.ua/science/dis/ab.pdf> (дата звернення: 20.08.2018).

Досліджено проблеми патріотичного виховання студентів в освітньо-виховному середовищі педагогічного університету. Теоретично узагальнено проблему патріотичного виховання студентів і запропоновано новий підхід до розв'язання актуального наукового завдання, що полягає в обґрунтуванні педагогічних умов патріотичного виховання студентів в освітньо-виховному середовищі університету. Розкрито особливості патріотичного виховання студентів в освітньо-виховному середовищі закладів вищої освіти. Виокремлено

критерії, показники та рівні патріотичної вихованості майбутніх учителів. Обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови ефективного патріотичного виховання студентів педагогічних університетів.

22. Жаровська, О. П. Патріотичне виховання студентів педагогічного університету: ціннісно-орієнтаційна складова / О. П. Жаровська // Наук. зап. Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія / Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2016. – Вип. 46. – С. 35–40. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_pp_2016_46_9 (дата звернення: 20.08.2018).

У статті висвітлено ціннісно-орієнтаційну складову патріотичного виховання в системі загальнолюдських та загальноєвропейських цінностей. Виокремлено складові національно-патріотичного виховання майбутнього вчителя. Уніфіковано термінологію, акцентовано увагу на особливостях патріотичного виховання студентів в освітньому середовищі педагогічного університету.

23. Жаровська, О. П. Сучасні підходи до розуміння національної самосвідомості у системі патріотичного виховання студентів педагогічних університетів / О. П. Жаровська // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. – Київ ; Вінниця, 2016. – Вип. 46. – С. 175–178. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2016_46_45 (дата звернення: 20.08.2018).

У статті висвітлено змістові та сутнісні складові національної самосвідомості у системі патріотичного виховання студентів педагогічного університету. Розкрито основні визначальні характеристики національної самосвідомості у навчанні та вихованні студентів. Виокремлено основні принципи організації патріотичного виховання в роботі педагогічного університету.

24. Завгородня, Т. Оволодіння міцними знаннями як важлива умова патріотичного виховання молоді: концепція Василя Сухомлинського / Тетяна Завгородня // Педагогічний дискурс : зб. наук. пр. / Ін-т педагогіки НАПН України, Хмельниц. гуманітар.-пед. акад. – Хмельницький, 2016. – Вип. 21. – С. 34–40. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Opeddysk_2016_21_8 (дата звернення: 20.08.2018).

У статті розглянуто проблеми патріотичного виховання сучасних юнаків і дівчат, обґрунтовано необхідність підвищення ефективності цього напрямку виховання молодого покоління. Обґрунтовано педагогічну концепцію В. Сухомлинського: необхідною умовою патріотичного виховання молоді є оволодіння нею міцними знаннями, що є основою діяльності людини на благо Батьківщини.

25. Казмірчук, О. Національно-патріотичне виховання студентів крізь викладання суспільних дисциплін: теорія і практика / Олег Казмірчук, Олександр

Курчаба // Пед. часопис Волині. – 2018. – № 2. – С. 31–37. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: [http://www.esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/14359/1/Казмірчук%2c Курчаба-31-37.pdf](http://www.esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/14359/1/Казмірчук%2c%20Курчаба-31-37.pdf) (дата звернення: 20.08.2018).

У статті розглянуто теоретико-методологічні основи національно-патріотичного виховання у закладі вищої освіти. Зроблено акцент на необхідності розвитку цього напрямку в умовах складної суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації в Україні. Окреслено зміст понять патріотизм, національно-патріотичне виховання дітей та молоді згідно з рекомендаціями профільних інституцій. Наголошено на ролі викладання предметів гуманітарного циклу, наведено окремі приклади ініціатив у національного-патріотичному вихованні кафедри суспільних дисциплін Луцького педагогічного коледжу.

26. Караман, Т. Формування патріотичних цінностей у студентської молоді бібліотечними формами роботи / Тетяна Караман // Бібл. форум: історія, теорія і практика. – 2016. – № 2. – С. 39–40.

У статті висвітлено роль бібліотеки закладів вищої освіти у процесі формування патріотичних цінностей молоді. На прикладі роботи бібліотеки Криворізького металургійного інституту розглянуто різнопланові національно-патріотичні заходи в контексті краєзнавчої роботи, що сприяє вихованню громадянина-патріота.

27. Кіндрат, В. К. Проблема національно-патріотичного виховання студентів спеціальності «Фізичне виховання» у Рівненському державному гуманітарному університеті / В. К. Кіндрат, С. А. Литвиненко, Н. П. Кіндрат // Інноватика у вихованні : зб. наук. пр. / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. – Рівне, 2017. – Вип. 5. – С. 95–108. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inuv_2017_5_11 (дата звернення: 20.08.2018).

У статті висвітлено питання патріотичного виховання студентів спеціальності «Фізичне виховання» в Рівненському державному гуманітарному університеті. Актуальність проблеми зумовлена досить низьким рівнем патріотизму серед студентської молоді України. Проаналізовано змістове навантаження термінів: «нація», «етнос», «ментальність», «духовність», «патріотизм».

28. Колодій, О. С. Формування патріотизму студентів аграрних вищих навчальних закладів у позааудиторній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Колодій Олена Сергіївна ; Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. – Умань, 2016. – 20, [1] с. – Текст доступний в Інтернеті: <https://nauka.udpu.edu.ua/kolodij-olena-serhijivna/> (дата звернення: 20.08.2018).

Узагальнено та запропоновано нове розв'язання проблеми формування патріотизму студентів аграрних закладів вищої освіти у позааудиторній діяльності. Зокрема, розроблено й апробовано модель формування патріотизму студентів аграрних закладів вищої освіти у позааудиторній діяльності, дієвість якої забезпечуює комплекс педагогічних умов: поєднання позитивного досвіду у виховному середовищі закладів вищої освіти з пошуком нових форм і напрямів

позааудиторної діяльності, адекватних сучасним ціннісним орієнтаціям студентської молоді; формування позитивної мотивації до позааудиторної діяльності як засобу патріотичного виховання та професійного зростання фахівців аграрного профілю; розвиток студентського самоврядування, інститутів колективної студентської самоорганізації, клубної діяльності як особливої сфери життєдіяльності студентської молоді.

29. Котенева, І. С. Про діагностику патріотичної вихованості студентської молоді / І. С. Котенева // Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Педагогічні науки / Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2017. – № 1. – С. 76–85. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2017_1\(3\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2017_1(3)_13) (дата звернення: 20.08.2018).

Розглянуто особливості роботи сучасного закладу вищої освіти з патріотичного виховання сучасної молоді, на підґрунті якого визначено необхідність діагностики патріотичної вихованості. Обґрунтовано потребу у розробленні й практичному використанні критеріїв та показників патріотичної вихованості студентів. Визначено методологічну основу та методологічні вимоги щодо оцінки результатів роботи з патріотичного виховання.

30. Кучинський, С. А. Військово-патріотичне виховання студентської молоді у вищому навчальному закладі в умовах сьогодення / С. А. Кучинський // Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, Ін-т педагогіки НАПН України. – Кам'янець-Подільський, 2015. – Вип. 18. – С. 73–77. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2015_18_14 (дата звернення: 20.08.2018).

У статті зроблено спробу аналізу військово-патріотичного виховання студентської молоді в умовах сьогодення. Висвітлено ключові аспекти формування військово-патріотичних ціннісних орієнтирів в умовах навчально-виховного процесу. Акцентовано увагу науково-педагогічних працівників на важливості колективного формату виховної діяльності в умовах навчання на військових кафедрах закладів вищої освіти.

31. Лець, О. Г. Патріотичне виховання студентів вищих педагогічних навчальних закладів засобами образотворчого мистецтва / О. Г. Лець // Вісн. Закарпат. акад. мистецтв : зб. наук. пр. / Закарпат. акад. мистецтв. – Ужгород, 2017. – Вип. 8. – С. 191–193. – Бібліогр.: 9 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/newtracaar_2017_8_49 (дата звернення: 20.08.2018).

У статті розкрито сутність понять «патріотизм» та «патріотичне виховання» майбутніх студентів педагогічних закладів вищої освіти засобами образотворчого мистецтва. Висвітлено окремі аспекти, форми і методи проведення позааудиторної діяльності у студентської педагогічної молоді засобами образотворчого мистецтва.

32. Максимчук, Н. С. Роль українського фольклору в національно-патріотичному вихованні студентської молоді / Н. С. Максимчук // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ : зб. наук. пр. / Міжнар. екон.-гуманітар. ун-т ім. С. Дем'янчука. – Рівне, 2016. –

Вип. 2. – С. 140–145. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prog_2016_2_21 (дата звернення: 20.08.2018).

У статті досліджено роль українського фольклору в національно-патріотичному вихованні студентської молоді. Розкрито сутність поняття «національне виховання», його мету та завдання. Розглянуто особливості національного виховання у закладах вищої освіти. Схарактеризовано якості патріота, свідомого громадянина держави. Обґрунтовано значення українського фольклору в системі національно-патріотичного виховання.

33. Окса, М. Національно-патріотичне виховання студентів в умовах сучасного інформаційного суспільства / Микола Окса, Михайло Семікін // Українознавчий альманах / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2015. – Вип. 18. – С. 24–27. – Бібліогр.: 4 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2015_18_8 (дата звернення: 20.08.2018).

Стаття присвячена проблемі вкорінення молоді у реалії інформаційного суспільства, в якому виникло складне напруження у взаємодії швидкоплинної інформації і збереження від розмитості духовних підвалин буття молоді особистості.

34. Олексюк, О. Формування патріотизму у студентській молоді як необхідного компонента успішної соціалізації особистості / Оксана Олексюк // Наук. вісн. Миколаїв. нац. ун-ту ім. В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки / Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. – Миколаїв, 2016. – № 1. – С. 191–198. – Бібліогр.: 15 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2016_1_38 (дата звернення: 20.08.2018).

У статті проаналізовано взаємозв'язок процесу соціалізації та формування патріотизму у студентській молоді. Розглянуто поняття патріотизму, військово-патріотичне виховання, висвітлено форми патріотичного виховання у закладах вищої освіти.

35. Оприско, О. Б. Особливості громадянсько-патріотичного виховання студентської молоді на сучасному етапі розвитку України / О. Б. Оприско, К. О. Дядюра, В. О. Панченко // Електротехн. та комп'ютер. системи. – 2016. – № 23. – С. 180–185. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/etks_2016_23_30 (дата звернення: 20.08.2018).

Розглянуто нормативно-правові документи щодо громадянсько-патріотичного виховання, що є чинним в Україні. Проведено моніторинг рівня національно-патріотичної свідомості студентської молоді. В основу системи національно-патріотичного виховання покладено ідею багатокomпонентної та багатовекторної системи розвитку української державності як консолідуючого чинника розвитку українського суспільства та української політичної нації.

36. Параєва, С. А. Місце патріотичного виховання у процесі фахової підготовки студентів ВНЗ I–II рівня акредитації на сході України / С. А. Параєва // Укр. пед. журн. – 2016. – № 4. – С. 24–29. – Бібліогр.: 3 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrprj_2016_4_6 (дата звернення: 20.08.2018).

Йдеться про місце патріотичного виховання у системі фахової підготовки студентів закладів вищої освіти I–II рівнів акредитації на сході України. Обґрунтовано необхідність гармонійного поєднання фахової підготовки і патріотичного виховання у формуванні нової генерації професійно компетентних і патріотично налаштованих українців, здатних плідно працювати задля розбудови Батьківщини.

37. Підлісний, М. М. Патріотичне виховання студентської молоді засобами соціології / М. М. Підлісний // Наук. вісн. Дніпропетров. держ. ун-ту внутр. справ : зб. наук. пр. / Дніпропетров. держ. ун-т внутр. справ. – Дніпропетровськ, 2015. – № 4. – С. 125–130. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2015_4_18 (дата звернення: 20.08.2018).

На основі соціологічної інформації проаналізовано стан національно-патріотичного виховання студентської молоді у сучасних умовах за такими критеріями: ставлення до незалежності України; оцінювання конституційного процесу в Україні; оцінювання ситуації в Україні, ставлення до діяльності влади; оцінювання стану розбудови громадянського суспільства в Україні; ставлення до національної ідеї України; оцінювання зовнішнього політичного статусу України.

38. Похиленко, В. Ф. Національно-патріотичні імперативи в системі виховання студентів кафедри хореографічних дисциплін та ансамблю «Пролісок» / В. Ф. Похиленко // Наук. зап. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. – Кропивницький, 2017. – Вип. 155. – С. 33–37. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2017_155_7 (дата звернення: 20.08.2018).

У статті проаналізовано можливості хореографічного мистецтва в національно-патріотичному вихованні сучасної молоді та пошуку шляхів розв'язання цього актуального питання в навчальній діяльності.

39. Пяцько, Л. М. Актуальні проблеми національно-патріотичного виховання студентської молоді / Пяцько Л. М. // Теорія і методика виховання : наук.-пед. вісн. / Херсон. ф-т Одес. держ. ун-ту внутр. справ. – Херсон, 2016. – Вип. 6. – С. 13–16. – Бібліогр.: 7 назв.

У статті висвітлено актуальні проблеми сучасної теорії і практики виховання, пов'язані з організацією національно-патріотичного виховання студентської молоді. Визначено сутність, зміст та особливості національно-патріотичного виховання студентської молоді, наголошено на необхідності педагогічного забезпечення цього процесу, проаналізовано основні принципи, напрями, форми та методи формування національно-патріотичних якостей студентів.

40. Репко, І. П. Педагогічні основи національно-патріотичного виховання студентської молоді / І. П. Репко // Наук. зап. каф. педагогіки : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2015. – Вип. 38. – С. 210–219. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzkr_2015_38_28 (дата звернення: 20.08.2018).

У статті розглянуто мету, компоненти та педагогічні умови національно-патріотичного виховання студентської молоді. Розкрито поняття та види патріотизму, запропоновано аналіз педагогічних умов формування національно-патріотичної свідомості, почуттів, переконань, прагнення до діяльності. Схарактеризовано етапи розвитку національно-патріотичної свідомості молоді, складники розділів національно-патріотичного виховання та шляхи розв'язання окремих проблем виховання.

41. Ряшко, В. І. Теоретико-методологічний аналіз національно-патріотичного виховання студентської молоді / В. І. Ряшко // Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Юридичні науки / Нац. ун-т «Львівська політехніка». – Львів, 2016. – № 837. – С. 418–425. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_837_68 (дата звернення: 20.08.2018).

Проаналізовано актуальну проблему національно-патріотичного виховання студентської молоді. Серед гострих проблем, що постали перед вищими навчальними закладами України, вона є особливо важливою, оскільки пов'язана з підготовкою спеціалістів, які у XXI ст. візьмуть на себе всю відповідальність за будівництво держави, її соціально-політичний, економічний розвиток, забезпечення стабільного правопорядку, обороноздатності. Формування національно-патріотичного виховання майбутніх спеціалістів має ґрунтуватися на сучасних новітніх досягненнях науки, цьому важливу роль відіграє теоретико-філософський аналіз виховного процесу у закладах вищої освіти.

42. Савченко, Л. Л. Удосконалення теорії та практики патріотичного виховання студентської молоді у педагогічних ВНЗ / Л. Л. Савченко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2015. – Вип. 43. – С. 561–566. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2015_43_82 (дата звернення: 20.08.2018).

У статті розкрито основні напрями і завдання патріотичного виховання студентської молоді в педагогічному вищому навчальному закладі як фундаменту становлення світогляду, на якому формуються фахові знання й професійна відповідальність майбутніх педагогів.

43. Скаченко, О. Національно-патріотичне виховання молоді в бібліотеці вишу : (з досвіду Наук. б-ки КНУКіМ) / О. Скаченко // Бібл. планета. – 2016. – № 3. – С. 6–9. – Бібліогр.: 11 назв.

У статті висвітлено досвід роботи з національно-патріотичного виховання студентства, просвітницьку діяльність Наукової бібліотеки Київського національного університету культури і мистецтв.

44. Шупік, І. Є. Сучасні виклики військово-патріотичного виховання студентської молоді / І. Є. Шупік // Педагогічний альманах : зб. наук. пр. / Херсон. акад. неперерв. освіти. – Херсон, 2015. – Вип. 28. – С. 33–39. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2015_28_7 (дата звернення: 20.08.2018).

У статті висвітлено особливості військово-патріотичного виховання студентської молоді в процесі організації та проведення аудиторної та позааудиторної роботи, розглянуто основні виховні заходи. Наголошено на нагальній потребі належної підготовки молоді до служби в Збройних Силах України, на актуальності переорієнтування векторної спрямованості в роботі з військово-патріотичного виховання у зв'язку зі зміною суспільно-політичної ситуації в державі. Зроблено висновок про те, що формування патріотичних почуттів означає виховання почуття обов'язку до бойового і трудового подвигу українського народу в ім'я збереження і процвітання своєї держави, прагнення бачити її єдиною і незалежною.

45. Щербак, І. В. Військово-патріотичне виховання студентів засобами музичного мистецтва як педагогічна проблема / І. В. Щербак // Молодий вчений. – 2017. – № 4. – С. 502–505. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_4_120(дата звернення: 20.08.2018).

У статті уточнено сутність і структуру патріотизму, сутність і зміст патріотичного виховання шляхом теоретичного аналізу результатів вивчення проблеми дослідження в науковій літературі, узагальнення передового педагогічного досвіду, спостереження, бесід, опитувань, вивчення документації, інтегрування та конкретизації. Визначено місце військово-патріотичного виховання у системі національно-патріотичного виховання молоді України.

46. Ярита, І. І. Особливості національно-патріотичного виховання студентів педколеджу при вивченні педагогічних дисциплін / І. І. Ярита // Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Педагогічні науки / Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2017. – № 1. – С. 99–108. – Бібліогр.: 6 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2017_1\(3\)_16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2017_1(3)_16) (дата звернення: 20.08.2018).

Статтю присвячено актуальній проблемі сьогодення – національно-патріотичному та громадському вихованню молоді. Висвітлено особливості національно-патріотичного виховання студентів, окремі методичні аспекти з досвіду використання ідей національно-патріотичного виховання при вивченні педагогічних дисциплін в педагогічному коледжі.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОБДАРОВАНОЇ МОЛОДІ (реферативний огляд)

Упорядник:

Агалець І. О., канд. пед. наук,
доцент, старший науковий
співробітник відділу наукової
реферативної та аналітичної
інформації у сфері освіти ДНПБ
України ім. В. О. Сухомлинського

Процеси реформування та гуманізації освітньої системи актуалізують необхідність змін в організації освітнього процесу здібної та обдарованої молоді. Актуальність перетворень усередині цього важливого сегмента освітньої діяльності полягає в площині очікуваного підвищення якості освіти в нових економічних і соціокультурних умовах та інтеграції її в європейський і світовий освітній простір.

Отже, перед освітою XXI століття постає завдання навчити підростаюче покоління вміння швидко й легко реагувати на зміни в навколишньому світі, розвивати здатність до продукування оригінальних ідей і вироблення потреби в пошуку нових знань, створенні нового, що забезпечить молоді більш широкі можливості в самоактуалізації та самореалізації. На це націлюють завдання, що викладені в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр., що поряд з іншим передбачають перебудову змісту й організації навчально-виховного процесу на засадах дитиноцентризму, особистісної орієнтації, гуманістичного, компетентнісного та інших підходів.

Одне з головних завдань освіти розглядається як пізнання законів природи і суспільства й особистісно-діяльнісне оволодіння гуманістичною методологією творчого перетворення освіти. Обдарованість і розвиток творчих здібностей особистості є пріоритетною умовою перетворення, оновлення й гармонійного розвитку нашої держави. З огляду на це проблема обдарованості, творчості, інтелекту виходить на перший план у державній політиці в галузі освіти, підносячи на належний рівень пошук, навчання й виховання обдарованих дітей і молоді, стимулювання їх творчої праці.

Розв'язання широкого кола методологічних і прикладних проблем, пов'язаних із відтворенням та нарощуванням потенціалу обдарованості дітей і

молоді, потребує створення освітнього середовища – комплексу умов для навчання, розвитку, індивідуалізації та соціалізації обдарованості особистості, що забезпечує можливість прояву і розвитку її обдарованості відповідно до природних задатків, інтересів, вимог вікової соціалізації і соціального запиту.

Підвищенню ефективності організації психолого-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми і молоддю сприяє вивчення й творче використання вітчизняного та світового досвіду роботи, зокрема урахування психолого-педагогічних прогресивних напрацювань та ідей у розв'язанні цієї проблеми. Таке бачення, дозволяє досліджувати аспекти психолого-педагогічного середовища розвитку інтелектуального потенціалу обдарованого підростаючого покоління.

Метою огляду є висвітлення результатів дослідної діяльності науковців, що спрямовані на розв'язання завдань з надання практичної допомоги та створення психолого-педагогічного середовища для розвитку підростаючого покоління на всіх етапах навчально-виховного процесу в закладах освіти.

1. Організація соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми в Україні: ретроспективний аналіз : монографія / Л. А. Штефан, Л. С. Григорова ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків : Вид-во ХНАДУ, 2013. – 244 с. – Бібліогр.: с. 188–238.

Висвітлено питання організації соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми в Україні першої половини ХХ ст. Структуровано монографію передмовою, трьома розділами, висновками, списком використаних джерел, додатками. У розділі «Організація соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми як науково-педагогічна проблема» йдеться про наукову розробку проблеми обдарованості, проаналізовано передумови становлення соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми в Україні, схарактеризовано особливості організації діяльності соціального педагога з такою категорією дитячого населення на сучасному етапі розвитку українського суспільства. В змісті розділу «Теоретичні питання організації соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми в Україні (перша половина ХХ ст.)» обумовлено критерії визначення етапів організації соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми в Україні (перша половина ХХ ст.). Виокремлено й науково обґрунтовано етапи проблеми організації соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми в Україні в першій половині ХХ ст.: 1900 – 1917 рр. – становлення проблеми організації соціально-педагогічної діяльності, 1918 – 1935 рр. – інтенсивний розвиток питань організації соціально-педагогічної діяльності, 1936 – перша половина 50-х рр. – накопичення досвіду з організації соціально-педагогічної діяльності. В останньому розділі монографії «Досвід організації соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми в Україні в першій половині ХХ ст.» узагальнено досвід організації соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми в досліджуваній період, визначено перспективи творчого використання прогресивних ідей зазначеного періоду в сучасних умовах розвитку української

держави. Список використаних джерел містить 600 позицій вітчизняних і зарубіжних авторів, який подано в кінці монографії.

2. Фактори і особливості розвитку обдарованості у старшокласників / А. Ткачов // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. пр. / Донбас. держ. пед. ун-т. – Слов'янськ, 2013. – Вип. 61. – С. 377–381. – Бібліогр.: 7 назв.

Висвітлено питання теоретичного обґрунтування суті поняття «обдарованість», з'ясування її основних складових, узагальнення факторів і особливостей її розвитку у старшокласників у процесі навчання. Проаналізовано наукові джерела з теми дослідження. Схарактеризовано суть поняття «обдарованість» у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі. Розкрито основні складові та критерії обдарованості. Розглянуто особливості розвитку обдарованості старшокласників. На основі результатів наукового пошуку сформульовано висновок про те, що для ефективного розвитку і збереження обдарованості в учнів старшого шкільного віку слід враховувати такі фактори: доцільність виходу за межі традиційного навчально-виховного процесу, запобігання ситуаціям поглиблення психологічного дискомфорту щодо власної несхожості на необдарованих оточуючих, створення сприятливих умов гармонійного й всебічного розвитку здібностей обдарованості особистості.

3. Інтелектуально обдаровані діти: особливості розвитку / Т. Яншина // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика : зб. наук. пр. / НАПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Київ, 2013. – Вип. № 2. – С. 181–189. – Бібліогр.: 26 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivoo_2013_2_23 (дата звернення: 20.06.2018).

Висвітлено соціально-психологічні проблеми, зумовлені особливостями й особистісними дисгармоніями інтелектуально обдарованих дітей. Подано результати аналізу наукових досліджень щодо особливостей розвитку інтелектуально обдарованих підлітків. Визначено причини проявів соціально дезадаптованої поведінки інтелектуально обдарованих підлітків. Виокремлено та схарактеризовано типи інтелектуальної поведінки обдарованих дітей. Розглянуто чинники, що призводять до особистісних дисгармоній розвитку інтелектуально обдарованих дітей. З'ясовано, що найбільша кількість інтелектуально обдарованих підлітків має академічну обдарованість, найменша – інтелектуальну та креативну. Сформульовано висновки: інтелектуально обдаровані діти мають значні відмінності в розвитку порівняно з однолітками та потребують особливих підходів від педагогічних працівників і родини до їх навчання й виховання.

4. Особливості навчання обдарованих дітей підліткового віку / А. С. Ткачов // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. пр. / Київ. нац. лінгвіст. ун-т. – Київ, 2013. – № 47. – С. 35–38. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trkov_2013_47_13 (дата звернення: 20.06.2018).

Розглянуто питання узагальнення особливостей навчання обдарованих дітей підліткового віку. Здійснено теоретичний аналіз наукових джерел з означеного питання. Зазначено, що з метою прогнозування подальшого стану обдарованості учнів слід вчасно виявляти її ознаки. Обумовлено позитивні й негативні фактори впливу на розвиток інтелектуального потенціалу обдарованості дитини. Запропоновано шляхи прискорення навчання обдарованих дітей. Обстоюється позиція про те, що в навчанні обдарованих учнів підліткового віку слід урахувати психологічні вікові особливості, які за наявності обдарованості мають значний вплив на характер навчання дитини. Наголошено на принципах спеціалізації навчання обдарованих учнів підліткового віку. На основі результатів наукового пошуку узагальнено та проранжовано особливості навчання обдарованих підлітків: виходити за межі традиційної шкільної програми з орієнтацією на рівень розвитку учнів; запобігати надмірному вихвалянню здібностей обдарованих дітей, уникати ситуацій з елементами змагання, що можуть призвести до протистояння «звичайних» і «обдарованих» дітей; створювати сприятливі умови для розвитку здібностей обдарованих учнів з урахуванням вимог навчальних планів і програм; готувати вчителів до навчальної діяльності з обдарованими школярами.

5. Розвиток самопізнання обдарованих підлітків (рекомендації для психологів та педагогів) / І. Якимова // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика : зб. наук. пр. / НАПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, Ін-т обдар. дитини НАПН України. – Київ, 2013. – Вип. 2. – С. 111–117. – Бібліогр.: 11 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivoo_2013_2_16 (дата звернення: 20.06.2018).

Розглянуто проблему розвитку самопізнання обдарованих підлітків. Зазначено, що з розвитком самопізнання обдарованих підлітків відбувається самоактуалізація їхньої обдарованості. Наведено приклади психологічних особливостей розвитку самопізнання підлітків. На основі авторської методики самоопису та результатів емпіричних досліджень схарактеризовано психологічні особливості обдарованих учнів. Звернуто увагу на значення для підлітків з проявами обдарованості системи цінностей, де вирішальне значення має діяльність, що відповідає змісту обдарованості. Визначено актуальні сфери самопізнання обдарованих підлітків, а саме: «власні якості, здібності та можливості», «пізнання свого таланту», «пізнання своїх життєвих цілей, майбутнього», «особистісно-характерологічні особливості», «емоційно-вольова сфера». Запропоновано низку психолого-педагогічних методик та рекомендацій конструктивного розвитку самопізнання в умовах загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ) і гімназій. Сформульовано висновки: для успішного педагогічного керівництва і психологічної допомоги обдарованому підлітку потрібно надати інформацію про його індивідуальні особливості для досягнення самоактуалізації власної обдарованості, уміло стимулювати переважно внутрішню активність зростаючої особистості до власного розвитку та самовдосконалення.

6. Психологічні детермінанти особистісного самовизначення обдарованих підлітків / І. О. Бояківська //

педагогіка» : зб. наук. пр. / Нац. ун-т «Острозька академія». – Острог, 2013. – Вип. 22. – С. 3–9. – Бібліогр.: 24 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2013_22_3 (дата звернення: 20.06.2018).

Висвітлено питання систематизації психологічних детермінант особистісного самовизначення обдарованих підлітків. Проаналізовано психолого-педагогічні джерела з теми дослідження. Здійснено спробу схарактеризувати особистісне самовизначення як явище і процес. Розглянуто чинники, що детермінують особистісне самовизначення: особистісні характеристики, соціальна обумовленість, ціннісно-сміслові характеристики, духовні (енергетичні) характеристики. Запропоновано схему, в якій відображаються соціальні фактори, особистісні, ціннісно-сміслові й духовні (енергетичні) характеристики особистісного самовизначення. На підставі результатів наукового пошуку узагальнено, що всі розглянуті параметри самовизначення цілісно й системно співвідносяться один з одним та створюють цілісну картину процесу особистісного самовизначення; професійне самовизначення виявляє найтісніші зв'язки з життєвим самовизначенням, оскільки пов'язане з ним ситуативно й змістовно.

7. Педагогічні вимоги до процесу надання вищими навчальними закладами додаткових освітніх послуг обдарованій студентській молоді / Я. М. Рудик // Наук. вісн. Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка. Психологія. Філософія : зб. наук. пр. / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – Київ, 2013. – Вип. 192, ч 2. – С. 129–135. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnu_ped_2013_192\(2\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnu_ped_2013_192(2)_21) (дата звернення: 23.06.2018).

Розглянуто проблему формування комплексу організаційних форм надання освітніх послуг обдарованій студентській молоді у вищих навчальних закладах (ВНЗ). Визначено передумови для забезпечення організаційних форм надання освітніх послуг. З'ясовано, що надання додаткових освітніх послуг у ВНЗ насамперед зумовлено освітніми потребами обдарованих студентів. Визначено основні види мотивації обдарованих студентів у виборі освітніх послуг - зовнішню та внутрішню. Схарактеризовано вимоги з формування та розвитку мотивацій обдарованих студентів. Сформульовано вимоги щодо рівня професійної компетентності науково-педагогічного персоналу. Обстоюється позиція щодо необхідності організації та проведення семінарів-тренінгів з підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників. Проранжовано соціально-побутові вимоги, що мають забезпечуватися ВНЗ. Сформульовано висновок про те, що ВНЗ повинен максимально зменшити кількість факторів, які заважають обдарованим студентам самостійно працювати над навчальними проектами.

8. Організаційно-педагогічні умови реалізації регіональних програм розвитку обдарованих сільських школярів у США : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки»

/ Супруненко Інна Віталіївна ; Ін-т обдар. дитини НАПН України. – Київ, 2013. – 20 с. – Бібліогр.: 10 назв.

Висвітлено проблему обґрунтування організаційно-педагогічних умов реалізації регіональних програм розвитку обдарованих сільських школярів у Сполучених Штатах Америки (США) та їх використання у вітчизняній освітній системі. Здійснено аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових джерел з досліджуваної проблеми. Виокремлено концептуальні основи трактування сутності обдарованості та побудови діагностичних методик виявлення обдарованих інвалідів. Визначено засади організації навчання обдарованих дітей та особливості освітніх стратегій прискорення й збагачення. Зазначено, що стратегія збагаченого навчання стосується навчального плану навчального закладу, в якому передбачено вивчення додаткових дисциплін. Констатовано, що обдарованих дітей потрібно навчати диференційовано на змістовому і процесуальному рівнях. Установлено, що спеціальні програми для обдарованих дітей поділяються на національні, регіональні та місцеві, залежно від джерел фінансування - на державні та приватні, відповідно до мети, яка може ставитися в процесі розроблення та реалізації програм, – на навчальні, виховні й розвивальні. З'ясовано, що організаційно-педагогічні умови запровадження програм розвитку інтелектуально-творчого потенціалу обдарованих сільських школярів США передбачають умови організації навчально-виховного процесу й реалізації зазначених програм у сільському регіоні. На основі проведеного дослідження сформульовано рекомендації та визначено перспективи використання досвіду США з реалізації регіональних програм розвитку обдарованих сільських школярів в освітній системі України.

9. Психологічні умови розвитку дослідницьких здібностей обдарованих учнів : монографія / К. Г. Постова ; НАПН України, Ін-т обдар. дитини НАПН України. – Київ : Ін-т обдар. дитини НАПН України, 2014. – 94, [1] с. – Бібліогр.: с. 80–95.

Висвітлено проблему розвитку дослідницьких здібностей обдарованих учнів шляхом залучення їх до дослідницької діяльності в системі Малої академії наук України. Структуровано монографію вступом, двома розділами «Теоретичні основи вивчення дослідницьких здібностей» й «Емпіричне дослідження прояву дослідницьких здібностей обдарованих учнів», висновками та списком використаних джерел (198 позицій). Особливу увагу звернуто на психологічні умови, що впливають на розвиток учнівської молоді. Проаналізовано психолого-педагогічні джерела з проблеми обдарованості та психології здібностей. Здійснено аналіз концепцій дослідницьких здібностей. Встановлено загальні підходи до розвитку спеціальних здібностей. Запропоновано, теоретично обґрунтовано й експериментально підтверджено модель психологічних умов розвитку дослідницьких здібностей обдарованих підлітків.

10. Особливості самоствавлення обдарованих підлітків залежно від типу відносин у їх сім'ях / І. О. Бояківська // Наук. зап. Серія «Психологія і педагогіка» : зб. наук. пр. / Нац. ун-т «Острозька академія». – Острог, 2014. – Вип. 30. – С. 21–27. – Бібліогр.: 18 назв. – Текст статті доступний в

Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2014_30_7 (дата 20.06.2018).

звернення:

Висвітлено результати дослідження особливостей самоставлення обдарованих підлітків в контексті сімейних відносин. Здійснено теоретичний огляд наукової літератури з вивчення проблематики дослідження. Зазначено, що обдаровані підлітки часто висувають до себе надто високі вимоги, батьки і педагоги мають завищені очікування, однолітки виявляють нерозуміння. Схарактеризовано особливості взаємовідносин у сім'ї (стилі батьківської поведінки). Проаналізовано вплив різних типів відносин у сім'ях на самоставлення обдарованих підлітків. Розглянуто чинники формування позитивного і негативного самовставлення у підлітків залежно від типу сімейних стосунків. З'ясовано, що самоставлення обдарованих підлітків є нестійким, з тенденцією до негативного. На підставі результатів наукового пошуку систематизовано види батьківсько-дитячих відносин. Встановлено, що на самоставлення підлітків більше впливає емоційне ставлення батьків, ніж їхня об'єктивна поведінка. Констатовано, що за наявності приймаючого, шанобливого ставлення з боку батьків у підлітків формується позитивний тип самоставлення, що поєднує критичне врахування зовнішніх оцінок та власного досвіду. Наголошено, що досвід сімейного спілкування дитини є вагомим чинником, що впливає на формування загальної настанови щодо власного Я, сферу соціальних відносин.

11. Психологічні особливості соціалізації обдарованих дітей у віртуальному просторі : монографія / А. І. Лучинкіна, К. Г. Мілютіна, Т. А. Яншина ; НАПН України, Ін-т обдар. дитини НАПН України. – Київ : Ін-т обдар. дитини НАПН України, 2014. – 250 с. – Бібліогр.: с. 236–242.

Проаналізовано психологічні закономірності соціалізації обдарованої особистості в Інтернет-просторі. Структуровано монографію вступом, п'ятьма розділами науково-методичного матеріалу: «Інтернет як інститут соціалізації обдарованих дітей і підлітків», «Інтернет-соціалізація», «Професійна соціалізація в Інтернет-просторі обдарованих дітей і підлітків», «Формування компетентностей обдарованих дітей та підлітків в Інтернет-середовищі», «Профілактика викривлень Інтернет-соціалізації обдарованих дітей і підлітків». Зокрема, описано специфіку Інтернету як соціалізувального середовища обдарованих дітей і підлітків, визначено ознаки Інтернету як інституту соціалізації, акцентовано увагу на мотивації користування Інтернетом обдарованих дітей і підлітків. Звернуто увагу на те, що соціалізація в Інтернет-середовищі є ваговою складовою соціалізації особистості, зокрема, розкрито поняття та фактори Інтернет-соціалізації, визначено основні відмінності між реальною та віртуальною соціалізацією, проаналізовано підходи до розуміння віртуальної особистості. Розглянуто структуру та етапи Інтернет-соціалізації. Важливою складовою монографії є розроблена система психологічного супроводу процесу Інтернет-соціалізації та профілактики девіантного розвитку обдарованих підлітків. Монографія містить список використаних джерел українських і зарубіжних авторів та додатки.

12. Психологічні особливості розвитку самопізнання в обдарованих підлітків : автореф. дис. ... канд. психол. наук : [спец.] 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Якімова Ірина Олександрівна ; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Київ, 2014. – 20 с. – Бібліогр.: 15 назв.

Висвітлено проблему дослідження психологічних особливостей розвитку самопізнання в обдарованих підлітків. Розглянуто наукові підходи до вивчення проблеми психологічних особливостей розвитку самопізнання в обдарованих підлітків. З'ясовано психологічну суть понять «самопізнання», «обдарованість», «розвиток самопізнання», «самопізнання обдарованих підлітків». Розроблено модель розвитку самопізнання обдарованого підлітка, фундаментальною психологічною особливістю якого є суперечності між інтерперсональним та інтраперсональним вимірами здобуття ним знань про себе та свої можливості, що є рушійною силою цього процесу. На основі теоретичного аналізу обґрунтовано модель розвитку самопізнання обдарованих підлітків. Експериментально виявлено психологічні особливості самопізнання в обдарованих підлітків. Визначено рівні та критерії розвитку самопізнання обдарованих учнів підліткового віку. Розроблено та апробовано програму розвитку самопізнання обдарованих підлітків, що містить теоретичний, діагностичний та тренінгові компоненти. Доведено ефективність впровадженної програми позитивною динамікою підвищення рівня рефлексивності та самоусвідомлення обдарованих підлітків. З урахуванням результатів дослідження розроблено методичні рекомендації, що сприятимуть на активізації самопізнання обдарованих підлітків.

13. Психологічна діагностика інтелектуально обдарованих підлітків / Л. Процик // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика : зб. наук. пр. / НАПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, Ін-т обдар. дитини НАПН України. – Київ, 2015. – Вип. 2. – С. 104–110. – Бібліогр.: 13 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivoo_2015_2_15 (дата звернення: 20.06.2018).

Розглянуто особливості проведення психологічної діагностики інтелектуальної обдарованості підлітків. Зазначено, що сучасний стан досліджень проблеми обдарованості свідчить про її психологічний вектор. Звернуто увагу на диференціацію обдарованості - психомоторну, інтелектуальну, творчу, академічну, соціальну та духовну. Доведено, що оцінка підлітка як обдарованого не повинна бути самоціллю. Розглянуто стандартизовані методи вимірювання рівня інтелекту обдарованих дітей, зокрема індивідуальні та групові тести. Описано сім діагностичних етапів багатоступеневої процедури виявлення обдарованих учнів. Стверджується, що з урахуванням специфіки обдарованості в підлітковому віці найбільш адекватною формою ідентифікації ознак обдарованості будь-якого школяра є психолого-педагогічний моніторинг. Проранжовано вимоги психолого-педагогічного моніторингу як форми ідентифікації ознак обдарованості конкретної дитини. Визначено й обґрунтовано основні методи й методики дослідження зазначеної проблеми. Наголошено, що діагностика інтелектуальної обдарованості має

враховувати комплексно особистісні характеристики і властивості інтелекту, креативність, соціальні та спеціальні здібності.

14. Психологічні умови побудови шкільного освітнього середовища для обдарованих підлітків / О. С. Нечаєва // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. / НАПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. – Київ, 2015. – Т. 6, вип. 10. – С. 199–207. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/appsub_2015_6_10_23 (дата звернення: 20.06.2018).

Розглянуто проблему дослідження психологічних характеристик розвивального освітнього середовища в контексті розвитку обдарованої особистості. Наголошено на забезпеченні сприятливих умов розвивального шкільного освітнього середовища для обдарованих учнів підліткового віку. Виокремлено та схарактеризовано специфічні принципи побудови освітнього середовища для обдарованих підлітків. Надано дані експериментального дослідження психологічних умов шкільного освітнього середовища з переходом від початкової до середньої школи учнів з ознаками інтелектуальної обдарованості. З'ясовано, що рівень сприяння формуванню пізнавальної мотивації пов'язаний зі ступенем прояву демократичності освітнього середовища. Звернуто увагу на те, що незалежно від типу освітнього середовища задоволеність якістю освітніх послуг серед інтелектуально обдарованих учнів має тенденцію до зниження. Стверджується, що авторитарний стиль керівництва на початковому етапі навчання забезпечує більшу задоволеність освітнім середовищем.

15. Аналіз проблем соціально-психологічної адаптації обдарованих учнів підліткового віку / Н. В. Єзерська // Молодий вчений. – 2015. – № 9, ч. 2. – С. 123–126. – Бібліогр.: 4 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_9\(2\)_32](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_9(2)_32) (дата звернення: 20.06.2018).

Висвітлено соціально-психологічні особливості адаптації обдарованих підлітків в умовах перебування в школах-інтернатах. Розглянуто рівні соціально-психологічної адаптації особистості. Проаналізовано проблеми соціально-психологічної адаптації обдарованих учнів підліткового віку. З'ясовано, що в школах-інтернатах спостерігається дисбаланс щодо уваги до проблем інтелектуального й особистісного розвитку. Проранжовано фактори тривалості адаптаційного періоду обдарованих учнів підліткового віку. Виокремлено й схарактеризовано критерії адаптованості обдарованих підлітків до умов та вимог ліцею. Наголошено на проблемах, до яких призводять неадаптивність і дезадаптація особистості обдарованих школярів. Узагальнено, що знання вищезазначених особливостей необхідно для створення спеціальної програми, спрямованої на формування способів та шляхів самореалізації підлітків з метою розвитку адаптивних властивостей особистості.

16. Педагогічна підтримка обдарованої студентської молоді в університетах Великобританії : монографія / Ірина Холод ; [наук. ред. Т. Д. Кочубей]. – Умань : Жовтий О. О., 2015. – 177 с. – Бібліогр.: с. 145–177.

Розглянуто низку питань, присвячених педагогічній підтримці обдарованої студентської молоді в університетах Великобританії. Структуровано монографію передмовою, трьома розділами, післямовою, додатками й списком використаних джерел, що забезпечує поступове й логічноорганізоване з'ясування, характеристику, аналіз та розв'язання конкретної проблеми. Розділ «Перспективи використання досвіду Великобританії у системі вищої освіти України» присвячено стану дослідження проблеми педагогічної підтримки обдарованої студентської молоді, у якому визначено понятійно-категоріальний апарат дослідження проблеми. У розділі «Організаційно-педагогічні засади педагогічної підтримки обдарованої студентської молоді в університетах Великобританії» схарактеризовано нормативно-законодавче та програмне забезпечення підтримки обдарованої молоді у Великій Британії, розкрито зміст педагогічної підтримки в її університетах, виокремлено форми педагогічної підтримки обдарованої студентської молоді в університетах, виявлено інноваційні методи навчання обдарованих студентів. Розділ «Перспективи використання досвіду Великобританії у системі вищої освіти України» посідає особливе місце в монографії, де відображено стан і проблеми забезпечення педагогічної підтримки обдарованої молоді в Україні й запропоновано практичні рекомендації для врахування британського досвіду з педагогічної підтримки обдарованої молоді в університетах України на міжнародному, загальнонаціональному, регіональному та місцевому рівнях. Список використаних джерел містить значну кількість позицій (412) вітчизняних і зарубіжних авторів, який подано в кінці монографії.

17. Функції освітнього середовища з точки зору створення умов для роботи з обдарованою молоддю / Б. Г. Кремінський // Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 5, Педагогічні науки: реалії та перспективи : зб. наук. пр. / НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2016. – Вип. 53. – С. 102–108. – Бібліогр.: 8 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_5_2016_53_20 (дата звернення 23.06.2018).

Розглянуто проблему побудови умов, що сприяють формуванню й розвитку пізнавальної активності учнівської і студентської молоді. Визначено функції освітнього середовища у створенні умов для роботи з обдарованою молоддю. Досліджено значення і вплив освітнього середовища як соціокультурного феномену на формування та розвиток інтелектуальних здібностей учнівської й студентської молоді. Визначено, що можливість набуття знань залежить від рівня розвитку освіти в суспільстві й кваліфікованості кадрів освітнього закладу. Розглянуто залежність результатів навчання від складових умов навчального процесу. Досліджено існування зв'язку між формальним статусом навчальних закладів і рівнем досягнень учнів на інтелектуальних заняттях. Наголошено на ролі мотивації до навчання як складової функціонування освітнього середовища. Виокремлено основні види мотивованої навчальної діяльності та визначено в них перспективні для роботи з обдарованою молоддю. Зроблено висновок про те, що

ефективна система освіти має будуватися з урахуванням забезпечення відповідним освітнім середовищем усіх його основних функцій.

18. Теоретичні засади навчання обдарованих дітей молодшого шкільного віку в контексті реформування освіти / М. Лавренова, Н. Лалак, Л. Фенчак // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи : зб. наук. пр. / Ін-т педагогіки НАПН України, Ін-т реклами. – Київ, 2016. – Вип. 2. – С. 31–37. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті:http://nbuv.gov.ua/UJRN/ped_in_2016_2_7 (дата звернення: 20.06.2018).

Розкрито аспекти роботи з обдарованими учнями початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ). Здійснено аналіз наукових психолого-педагогічних праць з теми дослідження. Зазначено, що проблема обдарованості набула статусу державної важливості. Проранжовано етапи процесу виявлення обдарованості. Розглянуто основні показники розвитку здібностей дітей у різних сферах діяльності. Визначено передумови формування інтересу учнів до навчальної діяльності. Виокремлено методи навчання обдарованих учнів та форми роботи з обдарованими дітьми. Наголошено на необхідності створення психолого-педагогічних умов для розвитку обдарованих дітей. Зроблено висновок про те, що головним осередком розвивальної навчально-виховної діяльності є ЗНЗ як простір спільної діяльності вчителів, учнів та батьківської громади. Підґрунтям зазначених процесів є ствердження самоцінності дитини, максимального забезпечення її інтересів, ставлення до учнів як до стратегічних партнерів.

19. Особливості ідентифікації обдарованих школярів у загальноосвітніх навчальних закладах: американський досвід / М. Бойченко // Людинознавчі студії. Серія: Педагогіка : зб. наук. пр. Дрогобиц. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка / Дрогобиц. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. – Дрогобиц, 2016. – Вип. 2/34. – С. 14–19. – Бібліогр.: 6 назв.

Висвітлено проблему особливостей ідентифікації обдарованих школярів у загальноосвітніх школах Сполучених Штатів Америки (США) у сучасних умовах. З'ясовано сутність основоположного поняття дослідження – обдаровані діти та молодь - в американських законодавчих документах із відображенням штатової специфіки й визначено складові обдарованості. Проранжовано й схарактеризовано низку методів ідентифікації обдарованих школярів в американських загальноосвітніх навчальних закладах (ЗНЗ). Зауважено, що процес ідентифікації обдарованих учнів у ЗНЗ США відбувається поетапно: перший етап включає загальне обстеження або пошук обдарованих учнів, другий етап – виявлення школярів, які мають право на отримання спеціальних освітніх послуг як обдаровані, третій етап полягає в узгодженні пропозиції спеціальних послуг із потребами обдарованих учнів. Зазначено, що в американських штатах існують різні типи спеціалізованих класів, найбільш поширеними з них є: pull-out, коли обдаровані учні з різних класів об'єднуються в класи для вивчення певних предметів їхньої спеціалізації; self-contained, що мають не більш як десять учнів, яким надається підвищена увага.

20. Розвиток освіти обдарованих школярів у Великій Британії : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Будз Ірина Федорівна ; Міжнар. екон.-гуманітар. ун-т ім. акад. Степана Дем'янчука. – Хмельницький, 2016. – 20 с. – Бібліогр.: 15 назв.

Висвітлено проблему виявлення та розкриття організаційно-педагогічних засад розвитку освіти обдарованих школярів у Великій Британії та можливість використання досвіду цієї країни у вітчизняній освітній практиці. Проаналізовано стан розробленості наукової проблеми розвитку обдарованих дітей у Великій Британії. Встановлено, що існує близько ста визначень терміна «обдарованість», в яких обдарованість дитини ототожнюють з її раннім розвитком і розумовою зрілістю, творчим і розумовим потенціалом. Стверджується, що багатоступенева структура початкової та середньої ланки британської школи спрямована на поступову ідентифікацію обдарованих школярів та їх групування відповідно до Національної програми для освіти обдарованих і талановитих Англії, розвиток здібностей обдарованих школярів на кожному етапі, забезпечення рівних можливостей для всіх обдарованих незалежно від їх соціального статусу, місця проживання, етнічної та статевої ознак. Розкрито концепції обдарованості у світовій педагогічній науці. Схарактеризовано систему освіти обдарованих школярів у Великій Британії та висвітлено політику британського уряду щодо ідентифікації обдарованих школярів, що реалізується через Департамент освіти та професійної підготовки. З'ясовано вимоги Департаменту освіти та професійної підготовки Великої Британії щодо ідентифікації обдарованих і талановитих школярів. Виокремлено напрями модернізації освіти обдарованих школярів у країні, зокрема, постійне вдосконалення навчально-методичного забезпечення розвитку змісту освіти обдарованих школярів, розвиток освіти для окремих категорій обдарованих школярів, реалізація навчальних проектів як чинника удосконалення освіти для обдарованих учнів, діяльність асоціації, організацій та державних і громадських товариств. Вивчено стан освіти обдарованих школярів в Україні за такими основними складниками: нормативний, організаційно-інституційний, комунікативний. Розроблено практичні рекомендації щодо врахування досвіду Великої Британії в вітчизняній освітній практиці.

21. Психологічні умови розвитку дослідницьких здібностей обдарованих підлітків : автореф. дис. ... канд. психол. наук : [спец.] 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Постова Катерина Григорівна ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Київ, 2016. – 20 с. – Бібліогр.: 15 назв.

Розглянуто проблему розвитку дослідницьких здібностей обдарованих підлітків, що полягає в теоретичному обґрунтуванні й емпіричному вивченні психологічних умов розвитку дослідницьких здібностей, розробці та апробації програми цілеспрямованого їх розвитку. Проаналізовано підходи до вивчення дослідницьких здібностей, особливості їх розвитку в підлітковому віці. Уперше на основі теоретичних підходів здійснено авторське визначення понять «дослідницькі здібності» та «дослідницькі здібності обдарованих підлітків».

Обґрунтовано психологічні умови, критерії і показники розвитку дослідницьких здібностей обдарованих підлітків. Визначено рівні розвитку дослідницьких здібностей обдарованих підлітків: низький, нижче середнього, середній, вище середнього, високий рівень. Встановлено фактори визначального впливу на розвиток дослідницьких здібностей обдарованих підлітків, запропоновано модель створення психологічних умов для їх розвитку. Розроблено програму цілеспрямованого розвитку обдарованих підлітків у формі факультативного курсу «Основи науково-дослідницької діяльності». Доведено ефективність програми позитивною динамікою показників розвитку дослідницьких здібностей у підлітків.

22. Психологічні детермінанти становлення та розвитку особистості обдарованої дитини у підлітковому віці / О. В. Шевчишена // Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. Серія: Психологічні науки / Херсон. держ. ун-т, ф-т психології, історії та соціології. – Херсон, 2016. – Вип. 2, т. 2. – С. 85–91. – Бібліогр.: 20 назв. – Текст статті доступний в Інтернеті: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2016_2\(2\)_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2016_2(2)_18) (дата звернення: 20.06.2018).

Проаналізовано наукові підходи дослідження особливостей та психологічних проблем підлітків. Розглянуто об'єктивні й суб'єктивні бар'єри та суперечностей розвитку особистості обдарованого підлітка. Наголошено на значенні спрямування діяльності соціальних інститутів - сім'ї, загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ) щодо забезпечення належних психолого-педагогічних умов для становлення та розвитку особистості обдарованої дитини. Стверджується, що обізнаність педагогів і батьків із суперечностями, які є рушійними силами психічного розвитку підлітка, сприяють виробленню здатностей досягати оптимальної стратегії у спілкуванні та взаємодії з дітьми цієї вікової категорії. Звернуто увагу на важливість пояснення підліткові педагогами або батьками, що здатність помилятися є нормою будь-якої людини. Систематизовано та схарактеризовано психологічні детермінанти становлення та розвитку особистості обдарованої дитини в підлітковому віці. З'ясовано, що відкриті стосунки у сім'ї і педагогами є важливим чинником щодо стабілізації психофізичного стану, подолання невротичних розладів особистості, тобто досягнення підлітком внутрішньої рівноваги. Узагальнено, що усвідомлення і розуміння психологічних детермінант у становленні та розвитку особистості обдарованого підлітка є необхідним фактором його соціальної компетентності.

23. Психологічні особливості успішної соціалізації обдарованих дітей / С. Й. Костю // Наук. вісн. Мукачів. держ. ун-ту. Серія: Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. / Мукачів. держ. ун-т. – Мукачево, 2016. Вип. 1. – С. 151–154. – Бібліогр.: 7 назв.

Проаналізовано психологічні особливості успішної соціалізації обдарованих дітей. Виокремлено ознаки обдарованості та принципи навчання. Зазначено, що питання виховання й соціалізації обдарованих дітей розглядається крізь призму понять «батьки й обдаровані діти» та «суспільство й обдаровані діти». Розглянуто чинники професійної компетентності вчителя. Стверджується, що

теорія успішної соціалізації обдарованих дітей охоплює всі основні соціальні процеси і засоби в них, що впливають на формування особистості учнів в умовах загальноосвітнього простору, становлення й самореалізації дітей. Запропоновано рекомендації для успішної соціалізації обдарованих дітей в освітньому закладі. Наголошено, що ефективність взаємодії з обдарованими дітьми, успішність їх соціалізації залежить від професійної компетентності вчителя, його психологічної готовності до роботи.

24. Розвиток лідерських якостей обдарованих школярів у США, Канаді та Великій Британії / М. А. Бойченко // Педагогічний альманах : зб. наук. пр. / Херсон. акад. неперерв. освіти Херсон. облради. – Херсон, 2016. – Вип. 29. – С. 28–34. – Бібліогр.: 5 назв.

Висвітлено змістово-процесуальні особливості розвитку лідерських якостей обдарованих школярів у Сполучених Штатах Америки (США), Канаді та Великій Британії. Здійснено аналіз наукових джерел з досліджуваної проблеми. З'ясовано сутність і типи лідерства, зокрема за характером впливу – лідерство, орієнтоване на виконання завдань і на відносини, за рівнем участі особистості – активне й рефлексивне. Виокремлено методи виявлення лідерського потенціалу обдарованих школярів. Схарактеризовано лідерські якості обдарованих школярів, на розвиток яких спрямовано зусилля педагогів та інших учасників процесу виховання обдарованих і талановитих дітей у США, Канаді та Великій Британії. Зазначено, що в умовах шкільного середовища розвиток лідерських якостей обдарованих учнів у цих країнах здійснюється за допомогою програм лідерства. Наголошено, що програми розвитку лідерства, запроваджені у зазначених країнах, можуть бути різної тривалості (від одноденних до річних), запроваджені на місцевому та шкільному рівнях у навчальний і позанавчальний час та в різних формах. Схарактеризовано програми розвитку лідерства обдарованих школярів у США, Канаді та Великій Британії.

25. Роль мотивації досягнення у процесі соціалізації обдарованого підлітка / Г. О. Гулько // Вісн. Дніпропетров. ун-ту. Серія: Психологія / Дніпропетров. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. – Дніпропетровськ, 2017. – Вип. 23. – С. 58–65. – Бібліогр.: 24 назви. – Текст статті доступний в Інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdups_2017_23_9 (дата звернення: 20.06.2018).

Висвітлено проблему зв'язку соціалізації та мотиву досягнення обдарованого підлітка. Визначено сучасні тенденції трактування мотивації досягнення та соціалізації особистості з позиції вітчизняних та зарубіжних учених. Розглянуто тенденції та форми мотивації досягнення, механізми її функціонування. Досліджено зв'язок рівня мотивації досягнення та здібностей особистості, її академічних успіхів і чинників, що можуть на них впливати. Соціалізацію схарактеризовано з позиції засвоєння та відтворення суспільних відносин. Порушено проблему причин та наслідків зв'язку структурних компонентів процесу соціалізації особистості з провідними мотивами навчання. Представлено результати емпіричного дослідження рівня соціалізованості та структури навчальної мотивації підлітків. Зроблено висновок про те, що високий

рівень соціалізованості учнів тісно пов'язаний із мотивом досягнення – мотивована на досягнення дитина успішніше соціалізується в суспільстві, при цьому вона також є соціально активною і соціально автономною. Вихованець, мотивований на досягнення успіху, зазвичай ставить перед собою певну позитивну мету, активно включається в її реалізацію, обирає засоби для досягнення цієї мети.

26. Психолого-педагогічний супровід соціалізації обдарованих старшокласників в Інтернет-середовищі : метод. посіб. / В. В. Камишин [та ін.] ; Ін-т обдар. дитини НАПН України. – Київ : Ін-т обдар. дитини НАПН України, 2017. – 108 с. – Бібліогр. у кінці розд.

Висвітлено основні підходи та методи використання Інтернету в процесі соціалізації обдарованих старшокласників. Структуровано методичний посібник вступом, трьома розділами, заключенням і додатками. У розділі «Соціалізація обдарованих старшокласників як практична проблема сучасної школи» представлено філософсько-освітній дискурс соціалізації учнів у суспільстві інформаційних технологій, розглянуто основні підходи до вивчення соціалізації особистості, акцентовано увагу на соціалізації обдарованих старшокласників у навчальному закладі, окреслено його завдання та функції. Предметом розділу «Складники соціалізації обдарованих старшокласників в інформаційному просторі» стало обґрунтування умов, створених Інтернет-середовищем в аспекті соціалізації обдарованих дітей, визначено та схарактеризовано компоненти мережевої освітньої спільноти, аргументовано важливість організаційної культури в навчальному закладі та умови застосування Інтернет-середовища у соціалізації обдарованих старшокласників. У розділі «Забезпечення психологічного і педагогічного супроводу соціалізації обдарованих старшокласників в Інтернет-середовищі» запропоновано комплекс діагностичного інструментарію для вивчення рівня соціалізації старшокласників із застосуванням Інтернет-технологій, розглянуто психологічні й педагогічні умови соціалізації обдарованих старшокласників в інформаційних мережах і локальний Інтернет-простір як інноваційну платформу соціалізації. Список використаних джерел подано в кінці кожного розділу методичного посібника.

27. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до соціально-педагогічного супроводу обдарованих школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Карина Юрійвна Бєляєва ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2017. – 20 с. – Бібліогр.: 21 назва.

Розглянуто технологію підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціально-педагогічного супроводу (СПС) обдарованих школярів та виявлення її впливу на рівні сформованості відповідної професійної готовності студентів: здійснено сутнісно-феноменологічний аналіз поняття «обдарована особистість», розкрито суть і зміст СПС обдарованих школярів, з'ясовано сенс феномену обдарованості. Визначено зміст структурних документів готовності майбутніх соціальних педагогів до супроводу обдарованих школярів як результат професійної підготовки. Обґрунтовано педагогічну технологію підготовки

майбутніх соціальних педагогів до СПС обдарованих школярів, що реалізується в процесі організаційно-підготовчого, мотиваційно-почуттєвого, когнітивно-світоглядного, процесуально-досвідного, рефлексивно-корегувального етапів. Експериментально перевірено і доведено ефективність запропонованої технології підготовки майбутніх соціальних педагогів до СПС обдарованих школярів.

28. Портфоліо інтелектуально обдарованого старшокласника, схильного до дослідницької діяльності : метод. рек. / М. Ю. Мельник ; НАПН України, Ін-т обдар. дитини. – Київ : Ін-т обдар. дитини НАПН України, 2017. – 39 с. – Бібліогр.: с. 34–39.

Висвітлено проблему ідентифікації обдарованості учнів навчальних закладів шляхом впровадження педагогічної технології портфоліо, що спрямована на моніторинг здобутків, особистісного розвитку учнів з урахуванням їх обдаровувань та схильностей. Методичні рекомендації структуровано вступом, чотирма темами науково-методичного матеріалу: «Технологія портфоліо в теорії та практиці роботи загальноосвітнього навчального закладу», «Портфоліо як альтернативний метод ідентифікації обдарованості», «Особливості підготовки портфоліо інтелектуально обдарованого старшокласника, схильного до дослідницької діяльності», «Рекомендації учасникам навчально-виховного процесу щодо підготовки портфоліо». Зокрема, здійснено аналіз наукових підходів до розуміння сутності поняття «портфоліо», розкрито досвід європейської освіти щодо впровадження педагогічної технології, окреслено можливості портфоліо для ідентифікації обдарованості, описано особливості підготовки портфоліо інтелектуально обдарованого учня, який має досвід у науково-дослідній (науково-творчій) діяльності, запропоновано рекомендації учасникам навчально-виховного процесу щодо підготовки портфоліо. Список використаних джерел вітчизняних і зарубіжних авторів подано в кінці методичних рекомендацій.

29. Особистісно зорієнтоване навчання як педагогічна умова створення суб'єктивності академічно обдарованих учнів / І. В. Бургун // Освіта та розвиток обдар. особистості. – 2017. – № 4. – С. 5–9. – Бібліогр.: 9 назв.

Розглянуто проблему розвитку академічної обдарованості школярів загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ). Здійснено аналіз психолого-педагогічних та методичних джерел з досліджуваної проблеми. Зазначено, що обдарованість розвивається в процесі засвоєння дитиною різних надбань у процесі соціалізації. Розкрито поняття академічно обдарованої дитини як суб'єкта навчально-пізнавальної діяльності. Зауважено, що головним компонентом навчально-пізнавальної діяльності є мета, яка віддзеркалює уявлення про конкретний результат. Уточнено структуру академічної обдарованості учня. Визначено сутність принципів організації особистісно зорієнтованого навчання. Проранжовано способи організації педагогічної діяльності. Обґрунтовано особистісно орієнтований підхід до навчання як умову становлення суб'єктивності академічно обдарованого учня.

30. Особливості реалізації механізмів психологічного захисту інтелектуально обдарованими підлітками : автореф. дис. ... канд. психол. наук : [спец.] 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Процик Любов Сергіївна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2018. – 20 с. – Бібліогр.: с. 17–18.

Висвітлено теоретичні та методологічні засади вивчення проблеми інтелектуальної обдарованості й творчості підлітків. Здійснено аналіз досліджень механізмів психологічного захисту підлітками представниками різних психологічних шкіл. Виокремлено прояви інтелектуальної обдарованості та роль механізмів психологічного захисту в розвитку особистості старшого підлітка. Встановлено рівні інтелектуальної обдарованості: виражена, прихована, мало виражена. Доведено, що реалізація механізмів психологічного захисту підлітками залежить від рівня їх інтелектуальної обдарованості, вольових якостей, саморегуляції, самосприймання та впливає на вибір допінг-стратегій. Теоретично обґрунтовано, розроблено та апробовано програму оптимізації конструктивних механізмів психологічного захисту інтелектуально обдарованих старших підлітків. Використання комплексу вправ, спрямованих на розвиток творчої інтелектуальної обдарованості, емоційно-вольової сфери, самооцінки, мотивації, рівня досягнень опосередковано сприяло оптимізації конструктивних механізмів психологічного захисту.

Список використаних джерел:

1. **Штефан, Л. А.** Організація соціально-педагогічної діяльності з обдарованими дітьми в Україні: ретроспективний аналіз : монографія / Л. А. Штефан, Л. С. Григорова ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків : Вид-во ХНАДУ, 2013. – 244 с. – Бібліогр.: с. 188–238.

2. **Ткачов, А.** Фактори і особливості розвитку обдарованості у старшокласників / А. Ткачов // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. пр. / Донбас. держ. пед. ун-т. – Слов'янськ, 2013. – Вип. 61. – С. 377–381. – Бібліогр.: 7 назв.

3. **Яншина, Т.** Інтелектуально обдаровані діти: особливості розвитку / Т. Яншина // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика : зб. наук. пр. / НАПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Київ, 2013. – Вип. № 2. – С. 181–189. – Бібліогр.: 26 назв.

4. **Ткачов, А. С.** Особливості навчання обдарованих дітей підліткового віку / А. С. Ткачов // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. пр. / Київ. нац. лінгвіст. ун-т. – Київ, 2013. – № 47. – С. 35–38. – Бібліогр.: 14 назв.

5. **Якимова, І.** Розвиток самопізнання обдарованих підлітків (рекомендації для психологів та педагогів) / І. Якимова // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика : зб. наук. пр. / НАПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, Ін-т обдар. дитини НАПН України – Київ, 2013. – Вип. 2. – С. 111–117. – Бібліогр.: 11 назв.

6. **Бояківська, І. О.** Психологічні детермінанти особистісного самовизначення обдарованих підлітків / І. О. Бояківська //

«Психологія і педагогіка» : зб. наук. пр. / Нац. ун-т «Острозька академія». – Острог, 2013. – Вип. 22. – С. 3–9. – Бібліогр.: 24 назви.

7. **Рудик, Я. М.** Педагогічні вимоги до процесу надання вищими навчальними закладами додаткових освітніх послуг обдарованій студентській молоді / Я. М. Рудик // Наук. вісн. Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка. Психологія. Філософія: зб. наук. пр. / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – Київ, 2013. – Вип. 192, ч. 2. – С. 129–135. – Бібліогр.: 10 назв.

8. **Супруненко, І. В.** Організаційно-педагогічні умови реалізації регіональних програм розвитку обдарованих сільських школярів у США : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Супруненко Інна Віталіївна ; Ін-т обдар. дитини НАПН України. – Київ, 2013. – 20 с. – Бібліогр.: 10 назв.

9. **Постова, К. Г.** Психологічні умови розвитку дослідницьких здібностей обдарованих учнів : монографія / К. Г. Постова ; НАПН України, Ін-т обдар. дитини НАПН України. – Київ : Ін-т обдар. дитини НАПН України, 2014. – 94, [1] с. – Бібліогр.: с. 80–95.

10. **Бояківська, І. О.** Особливості самоставлення обдарованих підлітків залежно від типу відносин у їх сім'ях / І. О. Бояківська // Наук. зап. Серія «Психологія і педагогіка» : зб. наук. пр. / Нац. ун-т «Острозька академія». – Острог, 2014. – Вип. 30. – С. 21–27. – Бібліогр.: 18 назв.

11. **Психологічні особливості соціалізації** обдарованих дітей у віртуальному просторі : монографія / А. І. Лучинкіна, К. Г. Мілютіна, Т. А. Яншина ; НАПН України, Ін-т обдар. дитини НАПН України. – Київ : Ін-т обдар. дитини НАПН України, 2014. – 250 с. – Бібліогр.: с. 236–242.

12. **Якимова, І. О.** Психологічні особливості розвитку самопізнання в обдарованих підлітків : автореф. дис. ... канд. психол. наук : [спец.] 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Якимова Ірина Олександрівна ; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Київ, 2014. – 20 с. – Бібліогр.: 15 назв.

13. **Процик, Л.** Психологічна діагностика інтелектуально обдарованих підлітків / Л. Процик // Навчання і виховання обдарованої дитини : теорія та практика : зб. наук. пр. / НАПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, Ін-т обдар. дитини НАПН України. – Київ, 2015. – Вип. 2. – С. 104–110. – Бібліогр.: 13 назв.

14. **Нечасва, О. С.** Психологічні умови побудови шкільного освітнього середовища для обдарованих підлітків / О. С. Нечасва // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. / НАПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. – Київ, 2015. – Т. 6, вип. 10. – С. 199–207. – Бібліогр.: 17 назв.

15. **Єзерська, Н. В.** Аналіз проблем соціально-психологічної адаптації обдарованих учнів підліткового віку / Н. В. Єзерська // Молодий вчений. – 2015. – № 9, ч. 2. – С. 123–126. – Бібліогр.: 4 назви.

16. **Холод, І.** Педагогічна підтримка обдарованої студентської молоді в університетах Великобританії : монографія / Ірина Холод ; [наук. ред. Т. Д. Кочубей]. – Умань : Жовтий О. О., 2015. – 177 с. – Бібліогр.: с. 145–177.

17. **Кремінський, Б. Г.** Функції освітнього середовища з точки зору створення умов для роботи з обдарованою молоддю / Б. Г. Кремінський // Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 5, Педагогічні науки: реалії та перспективи: зб. наук. пр. / НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2016. – Вип. 53. – С. 102–108. – Бібліогр.: 8 назв.

18. **Лавренова, М.** Теоретичні засади навчання обдарованих дітей молодшого шкільного віку в контексті реформування освіти / М. Лавренова, Н. Лалак, Л. Фенчак // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: зб. наук. пр. / Ін-т педагогіки НАПН України, Ін-т реклами. – Київ, 2016. – Вип. 2. – С. 31–37. – Бібліогр.: 12 назв.

19. **Бойченко, М.** Особливості ідентифікації обдарованих школярів у загальноосвітніх навчальних закладах: американський досвід / М. Бойченко // Людинознавчі студії. Серія: Педагогіка : зб. наук. пр. Дрогобиц. держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка / Дрогобиц. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. – Дрогобиц, 2016. – Вип. 2/34. – С. 14–19. – Бібліогр.: 6 назв.

20. **Будз, І. Ф.** Розвиток освіти обдарованих школярів у Великій Британії : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Будз Ірина Федорівна ; Міжнар. екон.-гуманітар. ун-т ім. акад. Степана Дем'янчука. – Хмельницький, 2016. – 20 с. – Бібліогр.: 15 назв.

21. **Постова, К. Г.** Психологічні умови розвитку дослідницьких здібностей обдарованих підлітків : автореф. дис. ... канд. психол. наук : [спец.] 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Постова Катерина Григорівна ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Київ, 2016. – 20 с. – Бібліогр.: 15 назв.

22. **Шевчишена, О. В.** Психологічні детермінанти становлення та розвитку особистості обдарованої дитини у підлітковому віці / О. В. Шевчишена // Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. Серія: Психологічні науки / Херсон. держ. ун-т, ф-т психології, історії та соціології. – Херсон, 2016. – Вип. 2, т. 2. – С. 85–91. – Бібліогр.: 20 назв.

23. **Костю, С. Й.** Психологічні особливості успішної соціалізації обдарованих дітей / С. Й. Костю // Наук. вісн. Мукачів. держ. ун-ту. Серія: Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. / Мукачів. держ. ун-т. – Мукачеве, 2016. – Вип. 1. – С. 151–154. – Бібліогр.: 7 назв.

24. **Бойченко, М. А.** Розвиток лідерських якостей обдарованих школярів у США, Канаді та Великій Британії / М. А. Бойченко // Педагогічний альманах : зб. наук. пр. / Херсон. акад. неперерв. освіти Херсон. облради. – Херсон, 2016. – Вип. 29. – С. 28–34. – Бібліогр.: 5 назв.

25. **Гулько, Г. О.** Роль мотивації досягнення у процесі соціалізації обдарованого підлітка / Г. О. Гулько // Вісн. Дніпропетров. ун-ту. Серія: Психологія / Дніпропетров. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. – Дніпропетровськ, 2017. – Вип. 23. – С. 58–65. – Бібліогр.: 24 назви.

26. **Психолого-педагогічний супровід соціалізації обдарованих старшокласників в Інтернет-середовищі : метод. посіб.** / В. В. Камишин [та ін.] ;

Ін-т обдар. дитини НАПН України. – Київ : Ін-т обдар. дитини НАПН України, 2017. – 108 с. - Бібліогр. у кінці розд.

27. **Беляєва, К. Ю.** Підготовка майбутніх соціальних педагогів до соціально-педагогічного супроводу обдарованих школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Карина Юрійвна Беляєва ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2017. – 20 с. – Бібліогр.: 21 назва.

28. **Мельник, М. Ю.** Портфоліо інтелектуально обдарованого старшокласника, схильного до дослідницької діяльності : метод. рек. / М. Ю. Мельник ; НАПН України, Ін-т обдар. дитини. – Київ : Ін-т обдар. дитини НАПН України, 2017. – 39 с. – Бібліогр.: с. 34–39.

29. **Бургун, І. В.** Особистісно зорієнтоване навчання як педагогічна умова створення суб'єктивності академічно обдарованих учнів/ І. В. Бургун // Освіта та розвиток обдар. особистості. – 2017. – № 4. – С. 5–9. – Бібліогр.: 9 назв.

30. **Процик, Л. С.** Особливості реалізації механізмів психологічного захисту інтелектуально обдарованими підлітками : автореф. дис. ... канд. психол. наук : [спец.] 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Процик Любов Сергіївна ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2018. – 20 с. – Бібліогр.: с. 17–18.

ДОВІДКОВЕ ВИДАННЯ

**Довідковий бюлетень
«АНАЛІТИЧНИЙ ВІСНИК У СФЕРІ ОСВІТИ Й НАУКИ»**

Вип. VIII

Електронне періодичне видання
Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського

Головний редактор – Л. Д. Березівська

Відповідальний за випуск – А. В. Селецький

ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського,
вул. М. Берлинського, 9, Київ, 04060, Україна, тел. (044)467–22–14, тел./факс (044)440–35–48.
E-mail: dnpb@i.ua; <http://dnpb.gov.ua/ua/>